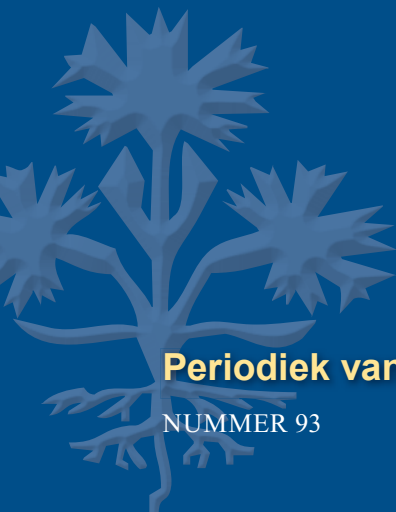

DEELgenoot

Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 93

ZOMER 2020

Agenda 2020

- **Atelierroute Blaricum 2020**

Zaterdag 22 en zondag 23 augustus van 11.00-17.00 uur

Expositie schilderijen en sculpturen van **Cees Wijsman**.

In verband met het Corona virus zijn alle andere activiteiten van de Historische Kring dit jaar afgelast.

Vanaf 1 september 2020 is het onderkomen van de HKB weer op de gebruikelijke tijden geopend.

Natuurlijk gelden ook hier de veiligheidsregels die op dat moment van kracht zijn.

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen donderdags van 20.00 - 22.00 uur en zaterdag van 14.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis**.

**Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkblaricum.nl (of anders telefonisch 06 53 168 006).

VOORPAGINA: Angerechtsweg 14, boerderij De Zeven Linden. Hier woonden ooit de gebroeders Dooijewaard.

DEELgenoot 93

Zomer 2020

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde	2480
Jaarverslag 2019.....	2481
Actie - Reactie - Errata	2483
Marinus Johannes Rokebrand	2485
Briefkaarten van Rinus Rokebrand aan zijn neef Gijs.....	2492
ZO MAAR WAT BLARICUMMERS: Epi (van de Velde-) van Brussel	2495
Nieuwe aanwinsten	2516
Herinneringen aan de voormalige boerderij Middenweg 8.....	2518
Boerderijen op de Verbindingsweg	2527
Ezels, melksters en melkers	2528

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	V.E.H.M. ten Broeke-Abels, Driftlaan 21
<i>Penningmeester:</i>	P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-leden:</i>	W.J.A. Visser, A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum

E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

De Coronaperikelen houden ook de Historische Kring stevig in hun greep. We waren genoodzaakt het onderkomen van de Kring vanaf 18 maart te sluiten.

Ondanks deze sluiting gingen de werkzaamheden aan archief en Beeldbank op aangepaste wijze door. Er gloort echter licht aan de horizon. Bij de bestuursvergadering van 26 mei jl., gedeeltelijk in de openlucht, is besloten om op 5 september weer open te gaan op de zaterdagmiddag van 14.00-16.00 uur. Tevens is besloten om de rest van dit jaar alle geplande activiteiten zoals de dorpswandeling en de diverse lezingen te annuleren.

Geen jaarvergadering; wel reactie op cijfers en begroting mogelijk

Ook de jaarvergadering 2020 gaat niet gehouden worden. Statutair moeten we het jaarverslag 2019 wel publiceren (zie volgende pagina). De jaarcijfers en begroting moeten ook statutair ter goedkeuring aan de leden voorgelegd worden. U vindt deze in de bijgevoegde bijlage. De leden van de Kring hebben een maand de tijd om eventuele op- en aanmerkingen kenbaar te maken via e-mail secretaris@hkblaricum.nl.

Na de verwerking daarvan zijn jaarcijfers en begroting definitief.

Verzendkosten

Het toezenden van de DEELgenoot buiten Blaricum, Laren en Eemnes geschiedde via Sand. Per februari 2020 wordt de verzending weer verzorgd door PostNL. Helaas voor een hogere prijs. In de bijlage vragen we u in te stemmen met de verhoging van € 6,- naar € 7,50.

Atelierroute expositie Cees Wijsman

De expositie van schilderijen en sculpturen van Cees Wijsman is te zien tijdens de Atelierroute (22 en 23 augustus van 11.00-17.00 uur) blijft na 1 september tijdens de openingstijden te bezichtigen tot medio december.

Het bestuur wenst u veel leesplezier.

Jaarverslag 2019

Hoewel het verenigingsjaar een rustig verloop kende, waren er twee zaken die eruit sprongen en de nodige financiële consequenties hadden. In juni zijn er op het dak van ons onderkomen 13 zonnepanelen geplaatst. Na ruim twee maanden leverde dat al meer dan 1.000 KWH op, terwijl ons jaarverbruik ruwweg 1.100 KWH bedraagt. Door de aanschaf van drie elektrische verwarmingsradiatoren denken we medio maart 2020 ons te laten afsluiten van de gasleverantie. In oktober lieten twee computers en de kopieermachine na 12 jaar trouwe dienst het afweten en werd noodzakelijkerwijs nieuwe apparatuur aangeschaft, wat een kostenpost van € 1.500.- betekende.

Gedurende het jaar organiseerden we een viertal tentoonstellingen. Tot en met 27 april was er een expositie 'Winkeltjes van Vroeger'. Van 4 mei tot en met 21 september was het tekenwerk en Blaricumse etsen van de kunstenaar/architect W.G.F. Oversteegen te zien. Veel materiaal was beschikbaar gesteld door kleinzoon Hubert Oversteegen. Tijdens de Blaricumse Atelierdagen en daarna tot en met 23 november toonde Jikke Meijhuis haar schilderijen en sculpturen. We eindigden het jaar met een tentoonstelling van foto's waarvan ansichtkaarten gemaakt zijn door boekhandel J. Vos.

Op 13 januari, 6 april, 11 mei, 31 juli, 5 oktober, 24 oktober en 1 november waren er dorpswandelingen onder leiding van Frans Ruijter. Meer dan 130 personen wandelden door het dorp onder het aanhoren van smeùige verhalen en anekdotes.

Op 31 januari waren 12 personen van de Dorpskerk te gast en daarna op 27 februari bezochten 15 personen van Versa Welzijn BEL ons onderkomen.

De jaarvergadering werd gehouden op 18 maart in aanwezigheid van 25 leden. De agendapunten werden vlot afgewerkt waarna de film van het 25-jarig jubileum werd vertoond.

27 maart hield Frans Ruijter een lezing voor 15 leden van de Rotary in ons onderkomen.

Koningsdag 27 april trok meer dan 150 bezoekers. Men kon zich laten fotograferen in Blaricumse klederdracht en meteen de foto meenemen.

Naar aanleiding van de 'Oversteegen' tentoonstelling ontvingen we onder het genot van een hapje en drankje op 30 juni een zestiental nazaten van de familie.

Bestuurszijde Van Bestuurszijde Van Bestuurs

Op dinsdag 20 augustus namen we weer deel aan de kermisreünie in het Vitus-gebouw. Bezoekers konden hun klassenfoto's bekijken en eventueel aanvullen met namen die we nog niet wisten.

Tijdens de Blaricumse Atelieldagen op 28 en 29 september exposeerde Jikke Meijhuis haar sculpturen en acryl schilderijen. Er kwamen meer dan 125 bezoekers op af.

5 November hield Sander Koopman voor 42 personen een interessante lezing over het ontstaan van het Gooise landschap.

Tijdens de 'In Memoriam' avond op de Algemene Begraafplaats op 8 november toonden we weer beelden met beschrijvingen van bekende Blaricummies en nationaal bekende personen.

14 November hield Frans Ruijter voor de Volksuniversiteit Laren-Blaricum een lezing over 'Blaricum (oost) 'Toen en Nu' voor 35 personen die zich ingeschreven hadden.

15 November ontvingen we in ons onderkomen 175 personen tijdens de jaarlijkse wijnproefavond.

Het jaar werd zoals gebruikelijk afgesloten op 16 december met een kerst-/oudejaarsborrel voor bestuur, ereleden, leden van verdienste en vrijwilligers.

Ons periodiek DEELgenoot verscheen drie keer in een oplage van 700 stuks. Twee uitgaven met 48 en één met 58 pagina's, in full color. Afgezien van een enkele gastschrijver, waren de meeste artikelen van de hand van Ron van den Berg.

De Beeldbank telt momenteel meer dan 8.000 beelden en wordt evenals de website druk bezocht. De invoering van de foto's gaat gestaag verder. Er moeten echter nog ruim 10.000 foto's en 5.000 dia's worden ingevoerd.

Op 1 januari 2019 had de Kring 574 leden en 20 ruilabonnementen met zusterverenigingen. Door verhuizing, opzegging, overlijden en aanwas van nieuwe leden staan we nu op 568 leden. Helaas moesten we 6 leden afvoeren wegens non-betaling.

De Kring dankt sponsors Herman van der Heiden bv, Albert Heijn Blaricum, Café d'Ouwe Tak en restaurant Rust Wat voor hun bijdragen.

Tot slot dankt het bestuur de vrijwilligers voor hun niet aflatende inzet gedurende het afgelopen jaar. We hopen ook dit jaar weer op hun medewerking te mogen rekenen.

Actie - Reactie - Errata

In deze rubriek kunt u reageren op onjuistheden of aanvullingen geven op eerder verschenen uitgaven van de 'DEELgenoot'.

DEELgenoot 92 –

Karel Schmidt – Margaretha Verwey – De Smeden

Het portret van Karel Schmidt en De Smeden dat Vera Brouns in de vorige DEELgenoot schetste, werd geïllustreerd met een portret van Karel Schmidt

Verschillende collega's poseerden voor me, maar ik botste vaak tegen hun meeningen. Toen ontmoette ik den schilder Karl Smidt, hij is nu al dood. Dit was een evenement in mijn leven.

Het is een prachtige vriendschap geworden. Zijn portret, dat ik na veel tegenkanting teekende met houtskool, vond hij mooi. Hem interesseerde de mensch die er achter was. Ik zei hem vaak: „ik weet niet waarheen ik gaan wil”. Dan zeide Karl: „het is eenvoudig, je moet je over geven”. „Aan wien?” vroeg ik dan. Hij zei niet „aan God!”, daar durft een artist niet zoo gauw over te spreken, (we lachten), hij zei enkel „aan een macht. Als je je open stelt komt alles terecht”. Deze gedachte liet me niet meer los.

van de hand van de bekende, indertijd in het Gooi woonachtige kunstenaar Jac. J. Koeman (1889-1978).

In een uitgebreid interview in De BEL van 23 mei 1924, waaruit bijgaand fragment, verwijst Koeman naar vermoedelijk ditzelfde portret; collega 'Smidt' poseerde voor collega Koeman die, zo mag je concluderen, danig onder de indruk van hem was. (RvdB)

DEELgenoot 86 –

Echtpaar Schreiner-Blomsma

In DEELgenoot 86 van voorjaar 2018 schreef ik uitgebreid over de tekenares/illustratrice Mies Blomsma en schrijver/journalist Gerth Schreiner die, uit angst voor wat de Duitse bezetting brengen zou, op 16 mei 1940 samen een eind aan hun leven maakten. In aangepaste vorm is deze geschiedenis door Jan Greven en Gerbe van der Woude overgenomen in het boekje 'Op het oog gewone huizen' dat in april van dit jaar uitkwam en werd uitgedeeld aan de leerlingen van de hoogste klas van het basisonderwijs in Blaricum.

Schreiner en Blomsma woonden hier aan de Slingerweg en werden vlak bij hun huis, op De Woensberg, begraven. Toen na het overlijden van Schreiners kinderloze zoon Klaus de grafrechten niet meer werden voldaan, verviel het graf aan de gemeente Blaricum. In principe kan het nu zomaar worden

geruimd. Om dat te voorkomen -het gaat tenslotte om een stukje Blaricumse oorlogsgeschiedenis- heb ik Burgemeester en Wethouders verzocht dit graf een beschermde status te geven, het als monument aan te wijzen. Onder meer omdat Blaricum daarvoor geen beleidsregels of verordening kent is dit verzoek in eerste instantie, zonder enig onderzoek, afgewezen. En dat is méér dan jammer. Op mijn verzoek aan de Gemeenteraad om zich hierover te buigen heeft tot nog toe geen enkele fractie

gereageerd. Wel heeft wethouder Kennis laten weten het op te zullen pakken. En dat heeft zij gedaan: op 18 mei jl. heeft het college van B&W van de Gemeente Blaricum mijn verzoek alsnog gehonoreerd. (RvdB)

Portret van Gerth Schreiner door Mies Blomsma uit 1939.

Blaricumse molen op meelverpakking

Oud-Blaricummer Martin E. van Doornik, gediplomeerd vrijwillig molenaar te Kolham (Gr), stuurt de bijgaande foto van een verpakking van Albona meel waarin hij direct de in de jaren twintig van de vorige eeuw afgebroken Blaricumse molen herkende waaraan de Molenwegen hier hun naam danken. Hij merkt daarbij op dat die helaas in spiegelbeeld afgedrukt is want - als kenner ziet hij dat meteen - de wieken draaien verkeerd om. (RvdB)

Marinus Johannes Rokebrand

Jan Rokebrand (*17-8-1887 – †1-2-1972) trouwde op 12 november 1918 met **Marrie de Jong** (*29-12-1897 – †16-1-1977). Zij gingen wonen aan de Singel 15, dit is nu Singel 5 en hier wonen nu Ab en Riek Elbers.

Jan en Marrie kregen 5 kinderen:

Jan (*6-5-1919 – †8-1-1987), **Rinus** (*26-5-1920 – †30-3-1945), **Iet** (*19-3-1922 – †8-2-1996), **Annie** (*30-11-1927 – † 6-8-2010) en **Toon** (*6-10-1932).

Rustige en koppige jongen

De tweede zoon, Rinus, groeide net als zijn broers en zussen op aan de Singel en zij genoten van de ruimte achter hun huis. Daar lag de ‘Zandberg’ grenzend aan de Blaricummer Engh. Rinus was een vrolijke jongen die in zijn jeugd veel optrok met zijn neef Gerard, zoon van Gerrit Roest¹, die wist te vertellen dat Rinus nog weleens dwars tegen de draad in kon zijn. Als zijn vrienden zeiden: “Wat zullen we doen?....we gaan links... dan ging Rinus rechts, dus zeiden ze altijd het tegenovergestelde van wat ze wilden omdat ze wisten hoe hij was. Rinus was nog geen twintig jaar toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Aan het begin van de oorlog heeft hij even ondergedoken gezeten maar dat vond hij toch te gevaarlijk worden. Rinus was grondwerker/sloper van beroep en werkte bij zijn buurman Manus van der Heiden. Grond verzetten met schep en kruiwagen. Een rustige jongen, geen avonturier, maar wel koppig. Rinus en zijn neef Jan Roest werkten in de oorlog aanvankelijk samen in Frankrijk voor een Blaricumse aannemer. Van die aannemer werd gezegd dat hij lid was van de NSB. Rinus werd teruggehaald uit Frankrijk door die aannemer en werd ontslagen omdat hij zich in de trein kritisch had uitgelaten over de NSB. De aannemer was daarover geïnfomeerd. De ouders van Rinus waren juist fel tegen de NSB.

Rinus Rokebrand.

¹ In mijn boek ‘Geboren en getogen in Blaricum’, staat op bladzijde 32, 33 en 34 een artikel met de titel ‘Hier was het nieuws’ over een voorval waarbij Rinus en Gerard Roest onder andere betrokken waren. Het artikel heeft ook gestaan in de hei & wei nr. 419 van 10 mei 2013.

OPMERKING: In januari 1941 vertrokken tienduizenden Nederlandse arbeiders naar Frankrijk. De Duitsers hadden Nederlandse aannemers ingeschakeld die voor dit werk in het buitenland propaganda maakten en de arbeiders gaven zich in groten getale op. Transporten werden op last van de Duitsers samengesteld door de Arbeidsbeurzen. De namen werden door de aannemers verstrekt. De arbeiders werden gebruikt, of liever gezegd misbruikt, voor de aanleg van vliegvelden in Frankrijk en de bouw van de Atlantikwal. Het werk werd uitgevoerd door de OT (Organisation Todt). Arbeiders hadden zich dus vrijwillig gemeld. Maar de aannemers schroomden niet de arbeiders onder valse voorwendselen te ronselen, zoals dat de arbeiders nodig waren voor de wederopbouw van Frankrijk.

Bron: Handleiding Bijzondere Rechtspleging, Parket van de Procureur Fiscaal bij het BG te Amsterdam, oktober 1947, pagina 38-39).

Angst voor razzia's

Daarna werkte Rinus voor de NSF (Nederlandse Seintoestellen Fabriek in Hilversum; zij bouwden radio's en zenders) in Hilversum. Rinus moest zich toen melden voor Duitsland. Eerder was hij ondergedoken geweest om te ontkomen aan tewerkstelling in Duitsland. Zo wilde hij niet verder leven, met de angst voor razzia's en het risico om dan in een concentratiekamp te belanden. Dan ging hij liever 'vrijwillig' in Duitsland werken.

OPMERKING: vanaf juli 1940 waren werklozen verplicht om werk in Duitsland via het Arbeidsbureau als passend werk te accepteren. Dit liep via de Gemeentelijke Arbeidsbeurzen welke werden aangestuurd door de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkeloosheidsverzekering.

Verschillende adressen

Rinus heeft toen gewerkt voor de OT (Organisation Todt) in Trondheim (Noorwegen). Dit blijkt ook uit de diverse documenten die zijn jongste broer Toon in zijn bezit heeft. Volgens Toon is onbekend voor welke periode dit was. Er is slechts informatie voorhanden van: Lager 11, Barak 10, Zimmer 1.

Verder blijkt Rinus te hebben gewerkt in de staalindustrie rond Essen. Dit blijkt uit een 'Anmeldung bei der polizeilichen Meldebehörde' d.d. 20 oktober 1941, waarin hij staat vermeld als 'Betonarbeiter' bij A.G. Krupp, in Dellwig Weidkamp, Barak 6, Stube 2. Verder een ongedateerde ansichtkaart van Gasthof Zum

Bergkrug aan de Stockumerstrasse 81 in Witten-Annen. Rinus is hier kennelijk op kamers geweest. Witten-Annen ligt ten zuidwesten van Dortmund en ten oosten van Essen. In Annen was de Krupp Siedlung Stahlwerk Annen gevestigd, officiële benaming AGW (Annener Gusstahlwerke). Van de werkzaamheden van Rinus Rokebrand in Bad Lippspringe is weinig bewaard gebleven. Een cartotheekkaart bij de International Tracing Service (ITS) (10535 – 0.1/34150509) vermeldt als werkgever ‘MIAG’. MIAG, Mühlenbau und Industrie Aktiengesellschaft, was een machinebouwonderneming in Braunschweig, op 125 km. afstand van Bad Lippspringe.

Kerstverlof

De kerst van 1944 mocht Rinus in Blaricum vieren. In januari 1945 ging hij toch terug naar Duitsland, ondanks dat zijn vader en zijn broer Jan hem dit afraadden. Dat kwam zo: Rinus’ vader Jan had vast werk in het Blindeninstituut (nu Elisabeth Calishuis) in Huizen. Hij was daar als installateur verantwoordelijk voor de verwarming. In de winters was hij druk want dan werd er veel gestookt. Dat gold niet voor Rinus en zijn broer Jan die huisschilder waren; hun werkzaamheden lagen in de winter vaak stil. Zij zaten thuis bij de kachel terwijl vader Jan Rokebrand aan het werk ging. Daar kwam ruzie van. Daarom ging Rinus na zijn kerstverlof toch terug naar Duitsland. Zijn broer Jan luisterde stiekem naar de Engelse radio en zei dat Rinus thuis moest blijven omdat de geallieerden oprukten en de oorlog snel voorbij zou zijn. Rinus ging toch... en op 30 maart 1945 om 10.00 uur, vijf weken voor de bevrijding, is Rinus door uithongering en dysenterie overleden in het ziekenhuis van St. Martinparochie in Bad Lippspringe in Duitsland.

Krijgsgevangene

Rinus was in Duitsland met een mede-dwangarbeider, ene Bakker uit Weesp, bevriend geraakt. Deze man kwam na de oorlog erg verzwakt uit Duitsland terug; hij kon niet zelf naar Blaricum komen om het slechte nieuws over Rinus bij diens ouders te brengen. Daarom kwam zijn vader op de fiets naar de Singel in Blaricum om dit voor hem te doen. Een half jaar later volgde de brief van het Rode Kruis met het overlijdensbericht van Rinus.

Een aantekening op de persoonskaart (Centraal Bureau Genealogie) van M.J. Rokebrand, geboren 26 mei 1920 te Blaricum, woonachtig Singel 15 Blaricum, vermeldt: ‘Overleden te Deutschland. Ouders bericht gezonden’. Een overlij-

In Memoriam.

Marinus Johannes Rokebrand

geboren te Blaricum 16 Mei 1920, op 't einde van Maart 1945, slechts enkele weken voor de bevrijding, overleden te Bad Lippspringe (bij Paderborn) (Dld.) en begraven aldaar.

De groote angst is zekerheid geworden. Terwijl er overal vreugde was over de bevrijding van ons land, terwijl er steeds meer jongens vol blijdschap uit Duitschland terugkeerden of goede tijdingen stuurden, was er voor ons slechts angst en spanning, omdat we van Rinus niets vernamen. Slechts af en toe een onzeker, niet veel goeds voorspellend bericht. Totdat het dan eindelijk definitief afkomt: Rinus is gestorven. Ver van huis, ver van zijn ouders en familie heeft hij zijn ziel teruggegeven aan God, zichzelf daarop voorbereidend, zoo goed hem dat met de hulp van zijn vrienden mogelijk was.

Zwaar is 't Kruis, o Heer, wat Gij ons thans hebt opgelegd, maar geloovig zullen wij tot U blijven opzien, met 't woord op de lippen: Vader, Uw Wil geschiede.

Laten wij bidden.

Wij bidden U, Heer, om Uw liefdevolle goedheid, heb medelijden met de ziel van Uw dienaar Marinus en maak haar, onttrokken aan het bederf der sterfelijkheid, deelgenoot van de eeuwige verlossing. Door Christus, onzen Heer. Amen.

Heer, geef hem de eeuwige rust.

*Bidprentje Marinus Johannes Rokebrand.
De vermelde geboortedatum 16 mei 1920 is
onjuist. Dit is 26 mei 1920.*

Roetzebrand

Bij zijn begrafenis vond er om onverklaarbare reden een naamsverandering plaats. Hij heette ineens de Hollandse arbeider 'Johannes Roetzebrand'. De begrafenis van Johannes Roetzebrand vond plaats op 5 april 1945 op het kerkhof in Bad Lippspringe, graf D/5/18. Na de oorlog zijn familieleden op zoek gegaan naar het graf van Rinus maar, door de bij hen niet bekende naamsverandering, tevergeefs. Johannes Roetzebrand en Marinus (Rinus) Johannes Rokebrand blijken dezelfde persoon te zijn...

Uit het persoonsdossier van Rinus Rokebrand in het Oorlogsarchief van het Rode Kruis blijkt dat de gemeentesecretaris van Bad Lippspringe dit verband al op 16 augustus 1946 heeft gelegd en de gemeente Blaricum het op 18 november 1946 heeft bevestigd. Dit is echter nooit gemuteerd in het begraafplaatsregister

densakte van de Gemeente Blaricum d.d. 7 december 1946 vermeldt: 'Ingeschreven een uittreksel uit het register van overlijden van het Standesambt Bad Lippspringe (Duitschland) waaruit blijkt dat aldaar op 30 maart 1945 om tien uur is overleden Rokebrand, Marinus Johannes, oud 24 jaren, arbeider, geboren te Blaricum.'

Zijn ouders hadden daar erg veel verdriet van. Zij dachten altijd dat Rinus thuis zou komen omdat ze geloofden dat Rinus krijgsgevangene was gemaakt door de Russen omdat die Duitsland het eerst binnen vielen. Helaas was de werkelijkheid anders. De ouders van Rinus hebben het overlijdensbericht aangenomen, maar hebben het daarbij gelaten en er nooit verder naar geïnformeerd. Het was te pijnlijk. Ook hebben ze het graf in Bad Lippspringe nooit bezocht. Er is toen in de St. Vituskerk in Blaricum nog een uitvaartmis gehouden voor Rinus.

van Bad Lippspringe waardoor het graf op het kerkhof bekend bleef als dat van 'Johannes Roetzebrand'. Dat wist het stadsbestuur van Bad Lippspringe bij de opgravingen op 1 april 1959 om die reden dan ook niet. Johannes Roetzebrand werd daardoor op het Nationaal Ereveld in Loenen als 'onbekende Nederlander' herbegraven want er werd in Duitsland geen Nederlander met de naam Johannes Roetzebrand vermist.

Oorlogsgravenstichting

Zo heeft Rinus Rokebrand dus jarenlang als 'onbekende Nederlander' op het Nationaal Ereveld in Loenen gelegen. De Oorlogsgravenstichting bleef en blijft altijd zoeken naar de namen van deze 'onbekende Nederlanders'. Op 4 mei 2019 heeft de NTR daar een documentaire over uitgezonden met de titel 'De 103 van Loenen', uitstekend gepresenteerd door Dionne Stax. Er lagen op dat moment nog 103 ongeïdentificeerde Nederlanders in Loenen begraven, waaronder later zou blijken Rinus Rokebrand. In mei 2019 werd de zoon van Rinus' oudste broer Jan, Rob Rokebrand, benaderd door kapitein Geert Jonkers van de bergingsidentificatiedienst van de Koninklijke Landmacht, om DNA af te staan voor het onderzoek, omdat men sterke vermoedens had dat het om Rinus Rokebrand ging. Helaas heeft Rob de uitslag niet meer mee mogen maken, hij overleed op 4 oktober 2019. De enige nog levende broer van Rinus, Toon, maakte dit wel mee. Hij was zeer verrast toen bleek dat zijn broer Rinus al jaren op Nationaal Ereveld in Loenen lag terwijl hij altijd gedacht heeft dat Rinus in Duitsland begraven was.

Graf van Marinus Johannes Rokebrand op Nationaal Ereveld in Loenen.

Conclusies onderzoek:

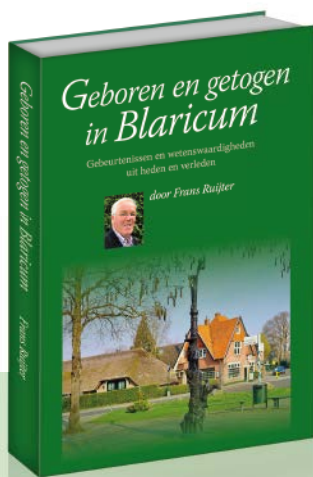
1. Johannes Roetzebrand was in administratieve zin vermist. Rinus Rokebrand was dat niet, maar zijn ouders deden geen verdere navraag. Noch bezochten zij het graf in Bad Lippspringe. De misspelling van zijn naam (Roetzebrand-Rokebrand) werd in de begraafplaatsregistratie van Bad Lippspringe nimmer hersteld, hoewel men ervan op de hoogte was. Hoewel de Stadtdirektor in augustus 1946 al vaststelde dat Roetzebrand en Rokebrand een en dezelfde persoon waren, wist het stadsbestuur van Bad Lippspringe dat bij de opgravingen op 1 april 1959 niet. Roetzebrand werd daarom op het Nationaal Ereveld te Loenen als ‘onbekende Nederlander’ herbegraven. Er was geen Nederlander met de naam Johannes Roetzebrand in Duitsland vermist.
2. Rinus Rokebrand werkte ‘vrijwillig’ in Frankrijk, Noorwegen en Duitsland (regio Essen). De familie Rokebrand was anti-NSB. Het is daarom niet ondenkbaar dat Rinus Rokebrand en zijn neef Jan Roest onder valse voorwendselen door de NSB-aannemer zijn aangeworven voor werk in Frankrijk. Na kritische uitlatingen over de NSB werd Rinus Rokebrand door de aannemer ontslagen. In hoeverre Rinus Rokebrand in zijn werkzaamheden in Noorwegen en Duitsland qua vrijwilligheid een keuze had is te bezien. Met ingang van 1 juli 1940 waren werklozen verplicht om via de Gewestelijke Arbeidsbureaus werk in Duitsland als passend werk te accepteren. Weigering leidde automatisch tot het vervallen van het recht op steun (inkomen). Soms, na herhaaldelijke oproepen waaraan geen gevolg werd gegeven, zelfs tot plaatsing in een Arbeitserziehungslager (werkopvoedingskamp). Of Rinus Rokebrand ten tijde van zijn overlijden op 30 maart 1945 vrijwillig of verplicht (in het kader van de Arbeitseinsatz) in Bad Lippspringe werkzaam was is dezerzijds niet meer te achterhalen.
3. Het Nationaal Archief in Den Haag laat op 13 juni 2019 weten dat er op naam van M.J. Rokebrand, geboren 26-5-1920, geen dossier is aangetroffen in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging of aanverwante archieven. De heer J. Teeuwisse van de Oorlogsgravenstichting bevestigt kennisname op 14 juni 2019 (referentie 1906-0267) met de mededeling: ‘Het is dus duidelijk dat de heer M.J. Rokebrand niet fout was tijdens de oorlog’. Graf E-1143 werd daarom op 3 maart 2020 in aanwezigheid van de familie Rokebrand hernoemd van ‘onbekende Nederlander’ in M.J. Rokebrand.

Met veel dank aan de familie Rokebrand, in het bijzonder Miranda en Marion Rokebrand-Spakman, voor het verschaffen van de gegevens over hun oom Rinus die ze zelf nooit gekend hebben.

Frans Ruijter, Blaricum april 2020

Bronnen

- Nationaal Archief, blok nr. I 213, inv.nr. 128362 A, persoonsdossiers, werkarchief OGS, Johannes Roetzebrand;
- Rode Kruis dossier EU 18.170 inzake Johannes Roetzebrand;
- ITS Bad Arolsen: diverse stukken inzake Johannes Roetzebrand;
- CBG: persoonskaart M.J. Rokebrand;
- Noord Hollands Archief: overlijdensakte M.J. Rokebrand.

In navolging van het eerste boek van Frans Ruijter ***'Heb je nog nieuws...?'*** is in november 2019 een vervolg verschenen met de titel ***'Geboren en getogen in Blaricum'***. In deze uitgave staan wederom gebeurtenissen en wetenswaardigheden vermeld die Frans in de periode 2012-2018 voor dorpsblad hei & wei heeft geschreven.

Op deze manier is weer een stukje Blaricumse geschiedenis vastgelegd en voor een breed publiek toegankelijk gemaakt.

Boekinfo: harde koft, 256 pagina's in full color.

Verkrijgbaar bij: o.a. Historische Kring Blaricum en via www.fransruijter.nl

Prijs: € 24,95

ISBN 978-90-9032347-3

Briefkaarten van Rinus Rokebrand aan zijn neef Gijs

Maria Vos-Blekemolen attendeerde mij op de geschiedenis van Rinus Rokebrand zoals door Frans Ruijter opgetekend in het artikel hiervoor. Direct moest ik denken aan de drie briefkaarten die de familie van wijlen Gijs Rokebrand Nzn. mij toestuurde toen ik werkte aan een stukje over 'De Spin' (zie DEELgenoot 92).

Drie briefkaarten, in 1941 en 1942 door Rinus Rokebrand (zelf scheef hij consequent: Rokenbrand) vanuit Essen, Trondheim (N) en Berlijn gestuurd naar zijn neef Gijs van Meentweg 27. Uit de eerste ervan blijkt dat Rinus eerder ook in Frankrijk had gewerkt. Omdat ze zo mooi passen bij het voorgaande artikel worden, met dank aan de familie Rokebrand voor hun toestemming, de briefkaarten hieronder, minimaal bewerkt, weergegeven.

Inmiddels, zeer onlangs, zijn ze overgedragen aan het Verzetmuseum in Amsterdam dat ze graag in haar collectie wilde opnemen. Dat hadden Rinus en Gijs toch nooit kunnen denken...

25-11-1941 Ik zal maar eens schrijven
nu ik ben gouv tevreden hier. Het
went zoo gouv aan. En ik pas mij
wel aan het is net of je soldaat bent
's morgens trek je uit en 's avonds ben
je binnen. Nu het is teminste
hier beter met wat afleiding
betreft. Want in Frankrijk
was dat niets maar hier gaat
het wel. Ik ben zondag naar
de kerk geweest. En naar de
Bioscoop. Nu dat was in Frank
rijk niet want daar was het
een rommel. En naar de kerk
kon je daar niet want je mocht
niet veruimen. Nu hier mag
dat wel. Zondag aanstaande
ga ik weer en de Baas heet
daar niets van. En een wij-
en dag krijg je hier ook wel.
maar ja je moet niet.

25-11-1941

Ik zal maar eens schrijven
nu ik ben gouv tevreden hier.
Het went zoo gouv aan. En
ik pas mij wel aan het is net
of je soldaat bent; 's morgens
trek je uit en 's avonds ben
je binnen. Nu het is teminste
hier beter met wat afleiding
betreft. Want in Frankrijk
was dat niets maar hier gaat
het wel. Ik ben zondag naar
de kerk geweest. En naar de

Achterzijde briefkaart van 25-11-1941 uit Essen.

Bioscoop. Nu dat was in Frankrijk niet want daar was het een rommel. En naar de kerk kon je daar niet want je mocht niet verzuimen. Nu hier mag dat wel. Zondag aanstaande ga ik weer en de Baas zegt daar niets van. En een vrijen dag krijg je hier ook wel. Maar ja je moet niet iederen dag thuis blijven kijk dat gaat niet. Nu gijs ik schij er mee uit tot ziens en de groeten aan Je Vader en Moeder. En Lammert en je zus in Hilversum de Groeten

Gericht: *Aan den familie Rokenbrand meentweg 27 Blaricum 't Gooi Holland*

Afzender: *M. rokenbrand No 248 Arbeitsheim A.G. Essen Barrak 6 kamer 2*

Woensdag 4-11-1942

Beste Gijs,

Nu ik zal nog maar weer eens schrijven. Hoe gaat het met jou en verder bij je thuis goed zeker. Nu met mij is ook alles goed. Ik ben vandaag vrij van werken. Dus had de tijd om te schrijven. Ja Gijs de tijd gaat vlug om. Een half jaar is zoo om. Nu ik heb mij best vermaakt een zondag ik ben op de kermis geweest nu dat was wel mooi, druk als het er was. Schieten heb ik er ook nog gedaan. Een bend was er aan het spelen. Ook de voetbal hou ik zoo beetje bij van de week had ik de krant daar stond Bvv en L.vv ook in Bvv had verlooren met 2-3 En ook hebben ze gespeelt tegen de zebraas gelijk spel. Ja Gijs ik hou alles bij zoo als je ziet. Nu de kaart is vol. De Groeten aan je Vader en Moeder en je zusters en Lammert. Nu Gijs de groeten Aufswiderzien*

Gericht: *Aan Den Heer Gijs Rokenbrand N.zoon Meentweg 27 Blaricum 't Gooi N.H. Nederland*

Afzender: *M.Rokenbrand Grosse Lager Strinda Lager 11 Barak IV Stubbe 1 Trontheim Noorwegen*

* Rinus was best actueel en goed geïnformeerd: hij verwijst hier naar de wedstrijden van R.K.B.V.V. – Blaricums trots en de club waaraan Gijs zijn leven lang verbonden was- tegen L.V.V. uit Laren van 18-10-1942 en van 25-10-1942 tegen het Hilversumse De Zebra's.

R.K.B.V.V.—L.V.V., 2—3.
In dezen plaatselijken wedstrijd, die in een goede verstandhouding werd gespeeld, is het L.V.V. gelukt, voor het eerst de volle winst te behalen. Bij L. V.V. was de doelvorderiger v. d. Meer

De BEL 20-10-1942.

R.K.B.V.V. bezorgde ons een pak-
kend slot, door tegen de sterke Zebra's gelijk te spelen, hetgeen inderdaad een kranige prestatie is. A's de Blaricummers zoo doorgaan, zal het in de naaste toekomst in de staartgroep nog gaan spannen.

De BEL 27-10-1942.

Voorzijde briefkaart van 31-7-1942 uit Berlijn.

31-7-1942

Ja Gijs ik zit nog in Berlijn ik zit hier al een week nu het gaat als ik maar wat meer geld had en dat heb ik niet. Werken hoef ik niet alleen hebben wij appel. Af en toe werken wij maar 's middags zijn wij vrij. En honger heb ik niet het eten is nogal goed. Ja je heb jongens die klagen altijd. Elken dag krijgen wij 6 cigarettens dus dat gaat wel. Nu Gijs Je hoeft nog niet terug te schrijven Want het is maar tijdelijk dat wij hier zijn elken dag kennen wij weg moeten dus dat de je nog schrijft maar niet. Nu Gijs ik eindig het Beste met je en de Groeten aan je vader en moeder

Gericht: Aan den Heer G. Rokebrand N.zoon Meentweg 27 Blaricum 't Gooi N.H.
Holland

Afzender: M. Rokenbrand Belitshof Berlijn

Ron van den Berg

ZO MAAR WAT BLARICUMMERS

Epi (van de Velde-) van Brussel

Onder de titel ‘1000 Blaricummers’ staat op de website van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek, in het archief van de gemeente Blaricum, een register van 1144 paspoortaanvragen uit de jaren 1922-1937 met bijbehorende foto’s en namen. Tussen de vele onbekenden tref je soms iemand aan die plaatselijk of zelfs landelijk bekendheid heeft verworven, al is die bekendheid in de loop der jaren vaak wel wat minder geworden. Zo iemand is de schilderes Eremina van Brussel van wie hier een uitgebreid portret volgt.

Een alledaagse naam is het niet, die de Utrechtse ‘kamerbehangen’ (later: ‘ambtenaar bij de Staatsspoor’) Bartholomeus Cornelius van Brussel en zijn echtgenote Maria Brouwer geven aan hun dochter die op 7 november 1890 in hun huis in de Hamburgerstraat 537 wordt geboren: Eremina. Naar haar grootmoeder van moederskant, Eremina Lammerts van Bueren in wier familie die vooral in Rusland voorkomende naam veelvuldig werd gegeven. Niet bekend is of ze al direct ‘Epi’ als roepnaam kreeg maar die naam gebruikte ze later in ieder geval wel. Drie kinderen telt het Remonstrantse gezin Van Brussel, drie meisjes. De oudste is Hendrika (1889), dan komt Epi en ten slotte de naar haar moeder vernoemde Maria (1893). Na het overlijden van haar man in 1907 wordt grootmoeder Brouwer-Lammerts van Bueren ook in het inmiddels in de Koningslaan wonende gezin opgenomen.

Eremina (Epi) 30-6-1932.

Over de vroege jeugd en de schoolcarrières van de drie meiden is weinig bekend. Maria duikt eind 1919 op in Amsterdam waar ze, wonend aan het Sarphatipark, als kantoorbediende werkt. Een half jaar eerder was ook Epi uit het ouderlijk huis aan -nog steeds- de Koningslaan vertrokken. Naar Blaricum. Zeker naar de huidige maatstaven zijn beiden dus lang thuis blijven wonen.

Wat Epi tot haar verhuizing naar Blaricum deed is niet helemaal helder. Ze zou een opleiding hebben gevolgd aan wat wordt beschouwd als de voorloper van de

Gerrit Rietveldacademie: Kunst-Nijverheid-Teekenschool 'Quellinus' in de Amsterdamse Frans Halsstraat. Na die opleiding zou Epi aan datzelfde 'Quellinus' ook les hebben gegeven¹. Ik waag dat te betwijfelen. Bij het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis in Den Haag staat het archief van het Quellinus met van elk jaar een prachtig handgeschreven lijst met ingeschreven leerlingen. Niet alleen kom ik er -cursusjaar 1906/1907- tot mijn verrassing de naam van Nico van Rijn in tegen over wie ik in DEELgenoot 89 schreef, nog veel verrassender is dat Epi van Brussel op geen enkele van de leerlingenlijsten uit de periode 1905-1923 voorkomt. In de jaarverslagen tot 1923, met daarin de namen van leerlingen en personeel, ontbreekt ze eveneens. Mijn twijfel groeit nog als ik haar naam tevergeefs in de archieven van de Amsterdamse Burgerlijke Stand zoek: in Amsterdam heeft ze nooit gewoond, al zegt dat natuurlijk niet alles; ze zou vanwege de financiën (en een vader bij het Spoor) geforensd kunnen hebben. Maar als het niet aan het Quellinus was, dan blijft natuurlijk de vraag waar ze dan wél is opgeleid. Ik heb helaas geen idee.

Het is 1921. Als werkend lid van de Amsterdamse Vereniging van Beeldende Kunstenaars 'De Onafhankelijken', in 1912 ontstaan vanuit verzet tegen de 'salonkunst' van die tijd, presenteert Epi in een groepstentoonstelling in het Stedelijk Museum voor het eerst haar werk. Samen met, onder vele anderen, de jonge Raoul Hynckes, Sal Meijer, Kees van Urk en Jack Aué van wie in DEELgenoot 91 een 'Gezicht op Blaricum' te vinden is. Het is de enige tentoonstelling van 'De Onafhankelijken' waaraan zij meedoet. Al kort daarna lijkt ze te zijn overstapt naar de Vereeniging 'Sint Lucas' die veelal twee keer per jaar, ook in het Stedelijk, een tentoonstelling organiseert. Want nog in het jaar van haar debuut bij 'De Onafhankelijken', in 1921, komt haar naam, net als die van bijvoorbeeld Jaap Dooijewaard en Herman Heyenbrock, voor op de deelnemerslijst van de wintertentoonstelling van 'Sint Lucas'.

Het jaar daarop hangt werk van haar op beide exposities van deze befaamde Amsterdamse kunstenaarsvereniging. Ze slaat vervolgens een paar jaar over -of ze wordt niet toegelaten- om in het goede gezelschap van onder vele anderen David Schulman, Anton Mauve, Willem Knip en Toon de Jong, winter 1927 weer mee te doen. In 1928 sluit ze, met deelname aan beide tentoonstellingen van dat jaar,

1 Bron: Henri van de Veldes zoon Arno in een mailwisseling met de Frans & Kapma Foundation te Kring van Dorth. Ook het RKD vermeldt bij 'Opleiding': Kunstnijverheidsschool Quellinus (Amsterdam).

haar periode bij 'Sint Lucas' af. Wat voor werk Epi bij bovenstaande gelegenheden instuurt is op de deelnemerslijsten jammer genoeg niet terug te vinden.²

Het Gooi

Het is november 1919 als 'Brussel van, Eremina' zich vanuit Utrecht in het Gooi vestigt, voor kunstenaars in die tijd 'the place to be'. In eerste instantie gaat ze hier in Blaricum wonen om binnen een jaar te verhuizen naar de Larense Lingenskamp (huizing 934; nr. 14). Het zal ook daar in Laren zijn dat ze kennis krijgt aan de vijf jaar jongere man van Noolscheweg 668 (nr. 9) met wie ze op 4 april 1923 in hun beider woonplaats trouwt: kunstschilder Hendrik (Henri, Hein) van de Velde. Achter haar naam staat op de huwelijksakte haar beroep: 'kunstschilderes'. Getuigen bij dit kunstenaarshuwelijk zijn 'expert' Louis Schulman³, broer van de bekende schilder David Schulman, en de op dat moment Larense kunsthandelaar Charles van Lier, goede vriend van Van de Velde, die ruim een jaar later diens zusje Elisabeth zal trouwen. Zodat de vrienden dan zwagers worden.

Hun huwelijksreis brengen Hein en Epi in Italië door en daar 'raken beiden in de ban van de klassieke schildermethoden'. Ze zullen er in de jaren daarna met regelmaat heen reizen opdat met name Henri er uitvoerig de oude verftechnieken kan onderzoeken⁴. Eind 1926 keert 'H. van de Velde en gezin', komend vanuit het buitenland, terug op Lingenskamp 14 -een enkele keer aangeduid als 'Atelier Van de Velde'. Dat ze zich hadden laten uitschrijven wijst op een langer verblijf buiten de landsgrenzen. Wat de veronderstelling wettigt dat ze al in die jaren enige tijd echt in Italië woonden.

Terug naar 1923. In december van dat jaar, een paar maanden na de voltrekking van het huwelijk tussen Hein en Epi, opent getuige en vriend Van Lier aan Stationsweg 10 in Laren zijn Kunstzaal. En hoewel Hein tekent voor het geschilderde vignet aan de buitenkant, in de vorm van een lier, hangt binnen, tussen een zeld-

2 Uit deze periode, om precies te zijn uit 1918, worden op Marktplaats twee -ongesigneerde- olieverfschilderijen van Epi van Brussel aangeboden: van Het Witte Huis in Rotterdam en van een boerderij met 2 personen. Bij het heel precies geschilderde Het Witte Huis heb ik op grond van locatie, onderwerp en stijl sterke twijfels waarbij aangetekend zij dat ik geen kenner ben.

3 Louis Schulman bewoonde een villa aan de Noolscheweg in Laren die in november 1924 afbrandde. Volgens het uitvoerige verslag daarvan in De BEL van 28-11-1924 is hij dan makelaar. Verdacht van brandstichting wordt hij -geheel ten onrechte- gearresteerd om een dag later weer te worden vrijgelaten.

4 Ontleend aan: <https://www.frans-kapma-foundation.com/> Galerij Epi van de Velde-van Brussel (1890-1973). Dat '1973' is onjuist. Moet zijn: 1970, zoals verderop in dit artikel te lezen is.

zame ‘verzameling negerplastiek’, wel ‘modern schilderwerk’ van zijn echtgenote Epi maar niet van hem (De BEL 7-12-1923).

Tot 1927 wordt er van het echtpaar Van de Velde-van Brussel op artistiek gebied weinig vernomen. Vanwege verblijf buitenslands? Wel verzorgt Hein boekillustraties en beiden zullen nieuw werk hebben gemaakt waarmee ze pas in 1927 in de openbaarheid treden. Eerst Epi die in april opnieuw bij Van Lier exposeert. Het is de laatste tentoonstelling daar voordat Van Lier de deuren in Laren sluit en de activiteiten naar het Rokin in Amsterdam verplaatst. Het is Epi haar eerste solotentoonstelling en voor het eerst ook krijgt ze, in De BEL van 22-4-1927, een min

De BEL 8-4-1927.

of meer uitgebreide recensie. R.W.P. (de Vries) Jr. opent als volgt: ‘Durf! En prachtige kleur! Ziedaar de eerste indruk, die het werk van Mevr. v.d. Velde op ons maakt. Geen angst, geen zwakheid (in het aanpakken) geen weifeling (...)’.

Hij maakt wel de kanttekening, vrij vertaald, dat in het tekenen van een figuur of een kop haar kracht niet ligt. Haar kleurgebruik, dat vooral tot uiting komt in haar bloemenschilderijen, vindt hij echter prachtig.

Ruim een maand na deze expositie, waarmee het Larense bestaan van Kunstzaal Van Lier dus eindigt, opent in Hamdorff een grote tentoonstelling van de ‘Vereeniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum’. Beide echtelieden hebben werk ingezonden en voor de eerste keer hangt werk van allebei op een en dezelfde expositie.

Het voor haar zeer vruchtbare jaar 1927 eindigt voor Epi met haar deelname aan de hierboven al genoemde wintertentoonstelling van Sint Lucas.

Epi van de Velde-van Brussel Bloemstilven met ketel. Olieverf op paneel. 79 x 59 cm. Gesigneerd linksonder. Ongedateerd.

Collectie auteur.

De Van de Veldes hebben nu blijkbaar genoeg naam gemaakt om gevraagd te worden voor een met hun portretten verluchtigd dubbelinterview voor de Gecombineerde Gooische Bladen van 12 mei 1928. Interviewer is de Hilversumse tekenleraar en recensent R.W.P. de Vries Jr. die -zo bekend zijn ze kennelijk ook weer niet- consequent Van der Velde schrijft en er vooral een zeker niet oninteressante beschouwing over beider werk van maakt. De Vries' belangrijkste conclusie is dat beide kunstenaars, 'ondanks alles' -hij bedoelt: het feit dat ze man en vrouw zijn- 'hun persoonlijkheid (hebben) weten te bewaren' zoals te zien is als je het werk van Epi naast dat van haar man ziet.

Gooische Kunstkring

Een goede gelegenheid daartoe is de eerste tentoonstelling van de dan juist opgerichte 'Gooische Kunstkring'. In deze nieuwe kunstenaarsvereniging heeft zich in mei 1929 een aantal schilders verenigd uit onvrede over de gang van zaken (lees: het conservatisme, het teren op oude roem) binnen de door Co Breman geleide 'Vereeniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum'. Hun doel is, zo valt in De BEL van 17 mei 1929 te lezen, 'door het houden van tentoonstellingen zoowel te Laren als elders, moderne schilderkunst te pousseren'. Al zo'n twee weken na de oprichting, op 1 juni 1929, kan voorzitter Hein van de Velde zijn openingswoord uitspreken bij de klaarblijkelijk in razend tempo georganiseerde eerste expositie. In het gebouwtje op Klaaskampen 4, hoek Brink, waar o.a. de Openbare Leeszaal en Bibliotheek had gezeten en dat eerder door de bekende oud-journalist en kunsthandelaar Nico van Harpen⁵ al eens als tentoonstellingszaal was gebruikt, was Van de Velde zelf met twee schilderijen vertegenwoordigd. Van Epi hingen er drie, naast werk van, om maar eens wat namen te noemen, Lou Loeber en haar latere echtgenoot Dirk Koning, Leo Gestel (een aquarel), Jac. Koeman, en Wouter Hamdorff (architectonische schetsen). Zes weken later al wordt de tweede, vernieuwde tentoonstelling geopend, met voor het merendeel overigens dezelfde deelnemers. Was de lijst met geëxposeerd werk de vorige keer nog handgeschreven, nu is er een 'keurig catalogusje', merkt vaste recensent De Vries tevreden op. Over Van de Veldes 'studieuze schilderijen' van mythologische of historische figuren is hij weinig enthousiast ('meer de aanlopen dan de oplossingen'), de 'warme, broeiende kleur van Epi's 'Zonnebloemen'

5 Over Van Harpen (1858-1931) en zijn 'De Larensche Kunsthandel' heeft Peter C.L. van der Ploeg in Kwartaalbericht 136-139 van de Historische Kring Laren vier meer dan lezenswaardige artikelen gepubliceerd.

kunnen zijn goedkeuring wegdragen terwijl hij haar zelfportret als ‘meer koel geobserveerd’ een beetje terzijde lijkt te schuiven.

Het vermelden waard is wat hij schrijft over een ook tegenwoordig nog heel

Lou Loeber in 1927.

modern aandoende, in brede kring terecht gewaardeerde Blaricumse kunstenaars: ‘Wat mej. Loeber met haar „schilderijen” bedoelt, blijft mij een raadsel. Men kan ze „nabestellen”, want ze zijn „per exemplaar” verkrijgbaar’. Het is in zijn ogen toegepaste kunst, geen echte schilderkunst al vindt hij de kleur van het besproken ‘Maanlicht’ wel aardig.

Aan de zomertentoonstelling 1930 van ‘de moderne schildersgroep’ De Gooische Kunstkring, gehouden in de tentoonstellingszaal van de Openbare Leeszaal, doen vrijwel dezelfde Kunstenaars mee als een jaar eerder. Nieuw zijn wél

Theo Lohmann en Kees van Urk. De laatste, secretaris van de vereniging, houdt bij afwezigheid van voorzitter Van de Velde in juli de toespraak bij het door burgemeester Van Nispen van Sevenaer met een korte rede over de betekenis van kunst geopende tweede gedeelte van de tentoonstelling. In 1931

is een andere burgemeester aan de beurt: J.J. Klaarenbeek, van Blaricum, opent dan de door de gemeente met fl. 100,- gesubsidieerde tentoonstelling, rond Pasen gehouden in Kunstzaal Enzlin aan de Huizerweg. Een lijst van deelnemers aan deze tentoonstelling ontbreekt jammer genoeg maar er kan gevoeglijk worden aangenomen dat het om dezelfde namen gaat als de jaren ervoor in Laren en bij het vervolg van de Blaricumse tentoonstelling, zomer 1931 in Laren: het echtpaar

Van de Velde-van Brussel, Lou Loeber, Dirk Koning, Kees van Urk etc. De twee tentoonstellingen van 1931 zouden de laatste zijn die de Gooische Kunstkring zou organiseren.

Misschien is het wat ver gezocht maar zou het opheffen van de Gooische Kunstkring -niet officieel maar de facto- soms samenhangen met de veranderde

De BEL 3-4-1931. In de advertentie is Van Urks stijl herkenbaar.

kunstopvatting van oprichter en voorzitter Hein van de Velde? Zijn studiereizen in die jaren, naar Italië, hadden hem behoorlijk beïnvloed en hem de kant van de klassieke schilderkunst uitgedreven. De Kunstkring was hij begonnen om ‘moderne schilderkunst te pousseren’. Kon hij niet langer achter die doelstelling staan?

Blaricum

Aan de tentoonstelling in Enzlin is een loterij verbonden met door deelnemende kunstenaars gratis ter beschikking gesteld werk. Van de opbrengst (fl. 770,) koopt de Gooische Kunstkring een achttal werken van voornamelijk Blaricumse kunstenaars aan, die als begin van een gemeentelijke kunstcollectie aan Blaricum worden aangeboden. In de raadsvergadering van 4 augustus 1931 wordt deze schenking in dank aanvaard. Wat er precies geschonken wordt, valt terug te lezen in ‘Het Vaderland’ van die dag. Als ik af mag gaan op ‘Couleur Locale’, een uitgave uit 2009 van de BEL-gemeenten waarin een overzicht van de Blaricumse kunstcollectie is opgenomen, zijn de Wildschut, de Wartena en de Hobbel verdwenen. Navraag bij de Gemeente Blaricum leert dat de Wildschut als ‘gestolen’ te boek staat; van de andere twee is de verblijfplaats (ook) onbekend. Of, los van deze drie, de rest van het geschonken werk nog deel uitmaakt van de gemeentelijke collectie is niet helemaal zeker; het is niet ‘geormerkt’. Het kan zijn dat het bij de (veel te) vele werken zit waarvan de ‘verwerving onbekend’ is. Waarmee de destijdsse schenkers geen recht wordt gedaan.

‘De Zeven Linden’

Een tentoonstelling in en een schenking aan Blaricum; niet vreemd als je bedenkt dat 90% van de leden van de ‘Gooische Kunstkring’ in Blaricum woont, dat het (nieuwe) atelier van secretaris Kees van Urk op Bergweg 1 op minder dan 100 meter van ‘Enzlin’ ligt en dat ook de voorzitter intussen de parel van het Gooi als woonplaats heeft ontdekt. Daartoe in staat gesteld door een aan-

AANVAARDING VAN KUNSTWERKEN DOOR DE GEMEENTE BLARICUM.

Men schrijft uit Laren:

Het bestuur van den Gooischen Kunstkring Laren-Blaricum heeft eenigen tijd geleden de gemeente eenige kunstwerken, voornamelijk van de hand van leden dier vereeniging, ten geschenke geboden. Onder dié stukken bevinden zich werken van de kunstschilders Kees van Urk, H. J. Kruyder, Dirk Koning, Th. W. E. Lohman, G. P. W. Wildschut en van de kunstschilderes mej. Froukje Wartena. Ook werden de gemeente ten geschenke aangeboden een pot, vervaardigd door den Larenschen pottenbakker P. J. Hobbel, en een beeldhouwwerk van den Blaricumschen beeldhouwer P. Th. H. Bohncke.

zienlijke erfenis -Van de Veldes niet onbemiddelde ouders waren in 1922/23 overleden- en door een grote, lucratieve decoratieopdracht voor S.S. ‘Statendam’

Van de Velde, juli 1932.

van de Holland Amerika Lijn⁶, hadden Hein en Epi van de Velde begin 1929 via makelaar Sal Slijper ‘De Zeven Linden’ gekocht. Deze oud-Blaricumse boerderij aan de Angerechtsweg, schuin tegenover de boerderij van Jaap Dooijswaard, was eeuwenlang in het bezit van de familie De Saeyer geweest, later aangekocht door Bijenkorf-directeur Arthur Isaak om Germ de Jong aan atelierruimte te helpen en werd in de tweede helft van de jaren twintig bewoond door de Amsterdamse oud-tekenleraar en kunstschilder A.B. Frielink⁷ die er een enkele tentoonstelling

van zijn werk hield en er tevens Suctor-stofzuigers aan de man bracht. Nadat Frielink voor de huishoudelijke apparatuur had gekozen en naar Laren was ver-

trokken, toonde de in ‘De Zeven Linden’ inwonende schilderes Betsy Kaiser er nog haar tekeningen en schilderijen en kwam het pand op de markt. De Van de Veldes gaven Wouter Hamdorff opdracht om het te restaureren en na een maand of tien konden ze de Larense Lingenscamp verruilen voor hun nieuwe onderkomen en atelier. De housewarming party

De BEL 1927.

werd georganiseerd door het bestuur van de Gooische Kunstkring, ‘gepersonificeerd, deze keer, in den heer en mevrouw Van der (wéér; RvdB) Velde-van Brussel’. Aldus De BEL waarin uitgebreid verslag wordt gedaan van deze muziek- en declamatieavond, waarop onder anderen (schoon-)zus Elisabeth Van Lier-van de Velde optreedt die, op viool begeleid door Bram Mendes, haar eigen compositie ‘Lente’ ten gehore brengt.

Het is de Van de Veldes niet gegund om meer dan 2½ jaar van ‘De Zeven Linden’ te genieten. Op zondagavond 8 mei 1932, rond kwart over 8, ze hebben

6 ‘Statendam’ nr. 3. Willem L. Bruckman had die opdracht gekregen, was daaraan -in ‘De Zeven Linden’- begonnen maar had die wegens zijn overlijden in 1928 niet kunnen voltooien. Dat mocht Van de Velde doen. Ook zonder deze opdracht zal Van de Velde kapitaalkrachtig genoeg geweest zijn om ‘De Zeven Linden’ te kopen en te verbouwen. Zijn overleden vader was arts, getrouwd met een dochter uit een steenrijke familie. ‘Alleen al van hun aandeel in de NHM (Nederlandsche Handel Maatschappij) konden ze ruimschoots leven’. Zie: C.C. Wesselink Kunstenaars van de Kultuurkamer: Geschiedenis en herinnering.

7 Voor een geschreven portret van Frielink: zie De BEL van 18-6-1940 p.2

net gezellig het open haardvuur aangelegd, meent Epi iets te horen, loopt naar boven en ziet dat het riet rond de schoorsteen brandt. 'Toen 's nachts om 4 uur men kon zeggen, dat de brand overmeesterd was, was er van het unieke huis (...) slechts een rookende ruïne over' (De BEL 9-8-1932). Van de inboedel, inclusief kunstwerken, gaat veel verloren al weten op de brand afgekomen Blaricummings onder wie Sal Slijper, nog wel een aantal waardevolle schilderijen te redden.

De Van de Veldes zullen niet in 'De Zeven Linden' terugkeren. 'De overblijfselen' worden verkocht aan Jaap Dooijewaard die het met H.C. Elzinga als architect door aannemer W. Kokje laat herbouwen. Waarna Jaaps broer Willem er zal gaan wonen.

Toenmalig overbuurman Jaap Dooijewaard zou zich in later jaren nog voor Hein van de Velde inzetten. Die was door zijn houding in de oorlog in ongenade gevallen en had het financieel moeilijk. Via Dooijewaard en waarschijnlijk door diens toedoen, zou hij gedurende enkele jaren een maandelijkse toelage van Anna Singer hebben ontvangen. Best opmerkelijk overigens, dat de als fel anti-Duits bekendstaande Singer iemand als Van de Velde zou hebben gesteund (zie: Claartje

Wesselink, Kunstenaars van de Kultuurkamer). Niet helemaal uit te sluiten valt mijns inziens, dat Dooijewaard, die in die tijd Singers belangen behartigde, dat buiten haar om deed.

Ook in 1961, toen Van de Velde weer mocht exposeren, probeerde Dooijewaard hem te helpen door zich -tevergeefs- in te zetten voor een expositie van diens werk. En wel in Hamdorff. Wat eveneens opmerkelijk is want gezien Dooijewaards positie bij (het) Singer had hij, zou je denken, toch makkelijk dáár een tentoonstelling kunnen regelen. Durfde hij dat misschien niet aan Anna voor te stellen of was dat haar nou net een stap te ver? Voor die niet van de grond gekomen tentoonstelling, bedoeld om Van de Velde weer min of meer salonfähig

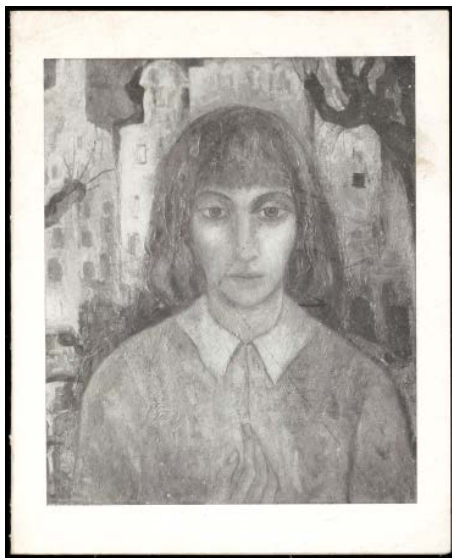

Elisabeth van Lier-van de Velde getekend door haar broer Henri. Collectie mevr. B. van Lier.

te maken, zou Anna Singer zich wél bereid hebben getoond om enkele Van de Velde's uit haar bezit -ze had er op dat moment 5- uit te lenen⁸.

Epi: exposities buiten het Gooi

De belangstelling voor het werk van Epi blijft zo eind jaren twintig, begin jaren dertig niet tot Laren en Blaricum beperkt. In 1929 exposeert ze weer bij Van Lier, nu aan het Amsterdamse Rokin. Het jaar 1931 begint voor haar met een solotentoonstelling van een maand in 'De Vuurslag' in Den Haag. De criticus en latere

Portret door Epi van de Velde-van Brussel vóór op de catalogus van haar expositie bij van Lier in 1929. Collectie RKD, Den Haag. Zou dit 'Stadsmeisje' zijn?

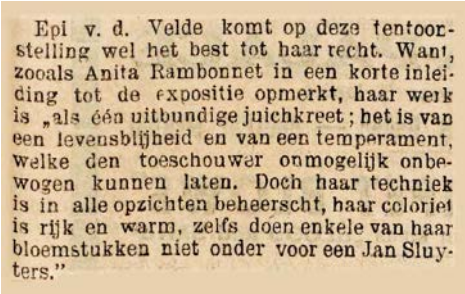
directeur van het Groninger Museum W. Jos de Gruijter is in 'Het Vaderland' van 31-1-1931 matig enthousiast. Hij wijst op de invloed van Jan Sluijters op een deel van Epi's werk 'en dat niet tot haar voordeel'. Zijn voorkeur gaat uit naar een aantal portretten, 'gave stukken', waarvan hij 'Stadsmeisje' noemt, dat al bij eerdere gelegenheden te zien (en geprezen) was. Het hangt in maart 1931 ook weer in de Groningse Sociëteit 'Pictura' aan de Grote Markt, op een expositie van drie schilders: Lucie van Dam-van Isselt, Epi en, eveneens uit Blaricum, Johanna Kruyder-Bouman die een litho van Blaricum in de sneeuw toont. Van Epi hangen er hoofdzakelijk portretten (mogelijk o.m. een zelfportret) en bloemen 'die ze

forsch schildert' met 'achtergronden vol kleuren en beweging', zoals het Nieuwsblad van het Noorden schrijft.

⁸ In 1954 had ze bij Mak van Waay een Van de Velde verkocht, in 1962 werden er daar nog eens drie geveild en in 1970 ten slotte nog een. Singer Laren heeft nu alleen nog een ets, 'De overwinnaar', in de collectie. 'Enig bewijs van een mogelijke toelage van Anna Singer aan Van de Velde is niet te vinden in de archieven van Singer Laren. (...) lang niet alle correspondentie van de Singers en documentatie over hun collectie (is) bewaard gebleven, dus het ontbreken van informatie hierover wil niet zeggen dat er geen toelage geweest is.', mailt conservator/curator Anne van Lienden van Singer (18-2-2020). En: '(in) de notulen van de museumcommissie van 1960 tot 1962 (...) met leden J. en W. Dooijewaard en Carel van Pampus (...) wordt geen melding gemaakt van een voorstel door J. Dooijewaard voor een tentoonstelling van werk van H vd Velde.'

In september, nog steeds in 1931, na de tentoonstellingen van de Gooische Kunstkring in Blaricum en Laren, volgt dan nog de tentoonstelling van moderne Nederlandse schilderkunst bij de prestigieuze kunsthandel Buffa in de Amsterdamse Kalverstraat waar haar werk hangt tussen dat van coryfeeën als Hynckes, Mondriaan, Sluijters, Charley Toorop en Willink. In 1932 is Epi solo terug bij Van Lier. Daarna is het enige tijd stil rond haar werk.

Laat ik dit overzichtje besluiten met het noemen van de expositie -het ging als ik het goed heb om een reizende tentoonstelling in 1934 en '35 van Nederlandse kunst door 'Ons Indië'- bij Kunstzaal Kolff op Noordwijk, georganiseerd door de Bataviasche Kunstkring. Het werk van Epi van de Velde (uit Brussel, aldus de 'Indische cou-

Epi v. d. Velde komt op deze tentoonstelling wel het best tot haar recht. Want, zooals Anita Rambonnet in een korte inleiding tot de expositie opmerkt, haar werk is „als één uitbundige juichkreet; het is van een levensblijheid en van een temperament, welke den toeschouwer onmogelijk onbewogen kunnen laten. Doch haar techniek is in alle opzichten beheerscht, haar coloriet is rijk en warm, zelfs doen enkele van haar bloemstukken niet onder voor een Jan Sluijters.”

rant') wordt er enthousiast ontvangen, getuige bijgaand knipsel uit 'Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië' van 12 november 1934. De vergelijking met Jan Sluijters' werk valt dit keer aanmerkelijk minder ongunstig voor Epi uit.

Naar het buitenland en terug

In de avond van 8 mei 1932 waren de Van de Veldes dakloos geworden. In ieder geval de eerste nacht genieten ze gastvrijheid bij hun kunstbroeder op de Meentweg, de etser en beeldhouwer Piet Testas. Ze zullen een tijdje druk geweest zijn met het regelen van praktische zaken als de verzekering, de verkoop van het huis waar ze blijkaar niet in wensen terug te keren, en met het zoeken van tijdelijk onderdak voor henzelf en voor wat er van de inboedel gered is. Dat vinden ze in het in 1902 voor Evert Pieters gebouwde 'Aze ick kan', bekend kunstenaarspand op Achterom 13. Twee maanden na de brand verkopen ze van daaruit 'meubels, tuinmeubels, kristal, huishoudelijke artikelen enz.' en reizen af naar het buitenland. Als ze eind 1933 in ons land terugkeren lijkt dat voor beiden een ander buitenland te zijn geweest: Hein komt dan uit München en schrijft zich in op het Zevenend (41) in Laren terwijl Epi zich, komend vanuit Italië, vestigt aan het kleine stukje Torenlaan (51, Laren) waar Laren en Blaricum elkaar ontmoeten en waar ze David Schulman, Co Breman, Willem Knip en Luitzen Brouwer als bijna-buren heeft. Het kon beroerder.

Epi blijft tot juni 1935 aan de Torenlaan wonen. Dan keert ze terug naar Blaricum (naar de plaats waar ze gelukkig was?), opnieuw naar Achterom 13. Een dag voordat dat in de De BEL-rubriek 'Bevolkingsopgaven' te lezen is, heeft de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam het huwelijk tussen Hendrik van de Velde en Eremina van Brussel 'door echtscheiding ontbonden verklaard'.

Al eerder hadden ze in de Rechtbank moeten verschijnen, 'den Larenschen kunstschilder H.v.d.V.' en, als getuige à décharge, de vrouw van de verdachte. Dat kwam zó: Van de Velde was een stevige drinker in die tijd. Op zaterdagavond 20 oktober 1934 gaat hij samen met o.a. de beeldhouwer Willem Nijs van de Bloemlandscheweg, naar De Boerenhofstede in Laren, waar tegenwoordig 'Loetje' zit.

Van de Velde in 1933

Daar staat cabaret 't Kiekgat. Behoorlijk in de lorum begint Van de Velde vervelend te doen en door de voorstelling heen te roepen. Dit tot ergernis van een andere bezoeker, Mr. Emile Hermans. Net als -sinds 1933- Van de Velde is Hermans lid van de NSB. Hij vindt dat Van de Velde met zijn gedrag de goede naam van de NSB bezoedelt. Als hij daarom Van de Velde's NSB-insigne afrukt is de boot aan. Lang verhaal kort: Van de Velde belandt op het politiebureau -Nijs⁹ zit daar inmiddels al- waar hij de halve nacht tekeer blijft gaan terwijl Hermans verder als Mr. Eénoog door het

leven moet: Heins uithaal kost hem een oog. Voor de Rechtbank verklaart Blaricums burgemeester Klaarenbeek, die eerder al een bemiddelingspoging had ondernomen, dat Van de Velde een 'rustig, serieus en sober artist (is die) een enkele maal drinkt en dan lastig is'. Epi getuigt dat Hein er alles aan heeft gedaan om het voor het slachtoffer weer goed te maken en hem als tegemoetkoming schilderijen had aangeboden. Hermans -ze moet hem hebben gekend want hij woont dan op hetzelfde, al eerder genoemde stukje Torenlaan als zij- had zijn medewerking toegezegd, zo vertelt zij, zodat Van de Velde er genadig van af zou komen. Wat Hermans uiteindelijk toch niet deed. De getuigenissen mogen niet baten: Van de Velde wordt tot in hoogste instantie veroordeeld. Drie maanden cel krijgt hij en hij moet Hermans een fikse schadevergoeding betalen: fl. 5.145,83 ineens en dan jaarlijks fl. 2.250,- tot Hermans' zestigste. Waarna het fl. 1.125,- per jaar wordt.

9 W.J.H. Nijs (1902-1961), beeldhouwer, schilder (en net als Van de Velde lid van de NSB) was vermoedelijk een stapvriend van Van de Velde. In 1941, beiden wonen dan in Vreeland, worden ze 's nachts in Amsterdam nog een keer samen opgepakt en na een paar uur weer vrijgelaten.

Hein: van Blaricum naar Abcoude

We schrijven 1936. Ondanks dat hij net een half jaar van Epi is gescheiden, verlaat Hein in januari het Zevenend om weer bij haar te gaan wonen. Op het Achterom. Dat is niet zo gek als het misschien lijkt als je de reden van de echtscheiding in aanmerking neemt: Hein wil dolgraag kinderen, Epi beslist niet. Ook in de voormalige burgemeesterswoning (Tijmen Rigter), noodkerk en boerderij van wijlen Jan Rigter aan Kerklaan 7 die Hein eind 1937 voor ruim fl. 8000,- koopt, opnieuw via Sal Slijper, wonen en werken ze samen. Of beter gezegd misschien: allebei. Herinnering van hun nichtje Els (later noemde zij zich Franca) aan Kerklaan 7: ‘Die deel was ooit als kerk in gebruik geweest. Het was een enorme ruimte. Ik herinner me dat we er wel eens rondfietsten, zo groot was het. We waren aan het wachten tot

Oom Hein thuiskwam voor het eten en om de tijd te doden reden tante Eep en ik rondjes over de deel, waarbij zij de Pastorale van Beethoven zong. Dat was favoriete muziek van Hein, had hij altijd op staan bij het schilderen. Hij kon niet schilderen zonder muziek.’

Officieel woont Hein tot 22 november 1939 aan de Kerklaan om dan Blaricum voorgoed te verlaten. Hij gaat (in)wonen aan de Keizersgracht in Amsterdam. Aangenomen mag echter worden dat hij al veel eerder uit Blaricum was vertrokken: vijf weken voordien al was hij hertrouwd. Met de in Salpia (Dld) geboren Lotte (Minna Charlotte) Schuran die, werkend als ‘bedienjuffrouw’/‘buffetjuffrouw’ via Essen (Dld), Dordrecht en Amersfoort aan het Oosterend in Laren is beland. Van daar gaat ze in augustus 1939 naar Essen terug. Daar, op 20 oktober, trouwen Lotte en Hein die dan als een van de beste Nederlandse schilders van dat

*Drie portretten van oomzeggettjes door Henri van de Velde: Frans, Franca en nogmaals Frans.
Met dank aan Frans van Lier.*

moment wordt gezien. Het stel gaat in Vreeland wonen en al gauw wordt Heins wens vervuld: in 1940 wordt dochter Liselotte, het jaar daarop zoon Arnold geboren.

In de jacht op NSB'ers -en dat was Van de Velde gebleven- en andere 'foute' Nederlanders wordt Hein al direct na de bevrijding, op 7 mei 1945, gearresteerd en enige tijd geïnterneerd in Kamp Amersfoort. Ook Lotte (Duitse vrouw van

Een onomstreden Hendrik van de Velde.

Collectie mevr. B. van Lier.

iemand die niet ten onrechte als 'fout' bekend staat, al heeft hij dan misschien niemand aangegeven of anderszins kwaad gedaan) wordt opgepakt. De kinderen gaan, voor de tijd dat de internering van hun ouders duurt, naar een tehuis. De woning in Vreeland wordt geconfisqueerd.

Na hun vrijlating vindt het gezin onderdak in Abcoude waar Hendrik van de Velde op 20 maart 1969 overlijdt. Hij ligt er begraven op de 'Algemene Begraafplaats 't Geinhof'. Lotte zal hem twintig jaar overleven.

Was Van de Velde in 1940 op de toppen van zijn roem, door zijn NSB-lidmaatschap, door zijn ge-

drag in de oorlogsjaren en door zijn 'De Nieuwe Mens'¹⁰ dat op de werkkamer van Mussert hing en voor propagandadoeleinden werd verspreid, is hij omstreden geraakt. Vooral wijlen zijn zoon Arnold heeft zich ingespannen om de naam van zijn vader te zuiveren. Van de Velde zou apolitiek zijn geweest en zich alleen op artistieke gronden (vóór de 'klassieke' kunst tegen de avant-garde) bij de NSB hebben aangesloten. Dat wordt overtuigend weerlegd in een interessant en verhelderend artikel in het Rijksmuseum Bulletin van de hand van cultuurweten-

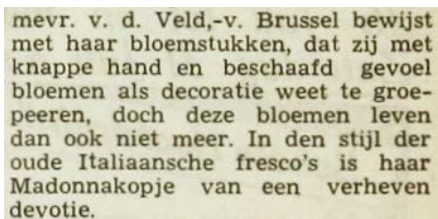
¹⁰ In 'Van Lier exposeert...' in DEELgenoot 87 schreef ik daar iets uitvoeriger over. Op internet zijn uitgebreide discussies en beschouwingen over 'De Nieuwe Mens' te vinden. Het doek is in 2003 voor 75.000,- in het bezit van het Rijksmuseum gekomen. Het zit in het depot waar het alleen op aanvraag kan worden bezichtigd.

schapper Claartje Wesselink en komt ook uitgebreid aan de orde in ‘Henri van de Velde en het nationaalsocialisme’ en ‘Een ‘NSB schilderij’ in de collectie van het Rijksmuseum’, uit het proefschrift van dezelfde auteur¹¹. En waar deskundigen spreken doe ik er beter het zwijgen toe.

De Gooische Schildersvereniging

Hoe Epi tegenover de artistieke en politieke opvattingen van Hein stond is niet overgeleverd, althans: ik weet het niet. In 1921 was ze begonnen bij de Amsterdamse kunstenaarsvereniging ‘De Onafhankelijken’ die zich afzette tegen de gevestigde ideeën over kunst. In 1929 sloot ze zich aan bij de ‘Gooische Kunstkring’, eveneens opgericht om moderne kunstopvattingen ruim baan te geven. Toen die Kring een zachte, natuurlijke dood was gestorven kon, in 1939, voorzitter David Schulman van de ‘Gooische Schildersvereniging’, een afscheiding van Co Bremans ‘Vereeniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum’, bij de opening van de zomertentoonstelling bij Hamdorff officieel ‘het nieuwe lid mevrouw E. van der (daar gaan we weer) Velde-Van Brussel’ verwelkomen. De nieuwkomer toonde ‘een groot stilleven met bloemen’, het soort werk waarmee ze bekend werd. Henri -twee jaar eerder al lid geworden- hing er met een hem in die tijd typerend werk: een ‘gebonden Prometheusfiguur’. Lid van de tentoonstellingscommissie was de later berucht geworden NSB’er en collaborateur Ed Gerdes (Schulman/Gerdes? Soms verbaas je je over de ‘netwerken’ die je tegenkomt¹²), niet bepaald een liefhebber van de moderneren.

Na 1939 blijft Epi regelmatig deelnemen aan de door de Gooische Schildersvereniging vaak tweekeer per jaar georganiseerde tentoonstellingen. In 1941 verkoopt ze bij die gelegenheid ‘Bloemstuk’, ‘Stilleven’ -ongetwijfeld ook met bloemen- en ‘Madonna met magnolia’. De bloemen gaan, ik zal niet zeggen: als warme broodjes over de toonbank maar er zijn beslist kopers voor te vinden; ook in 1943 en 1947 gaan er weer enkele van de hand. Maar zoals blijkt uit bijgaand knipsel uit De BEL

mevr. v. d. Veld,-v. Brussel bewijst met haar bloemstukken, dat zij met knappe hand en beschaafd gevoel bloemen als decoratie weet te groepeeren, doch deze bloemen leven dan ook niet meer. In den stijl der oude Italiaansche fresco's is haar Madonnakopje van een verheven devotie.

11 Claartje Wesselink. On “The New Man” In: The Rijksmuseum Bulletin, Vol. 60 No 2 (2012). C.C. Wesselink Kunstenaars van de Kultuurkamer Geschiedenis en herinnering. Academisch proefschrift.

12 Schulman getuigde in 1948 dat Gerdes hem in de oorlogsjaren ‘in moeilijke posities van dienst’ was geweest en meegewerkt had aan zijn ‘Entlassung’ uit Westerbork. Geciteerd in C.C. Wesselink Kunstenaars van de Kultuurkamer. Zie ook mijn artikel over Schulman in DEELgenoot 90, voorjaar 2019.

van 16 juli 1943 beperkt Epi zich niet tot het commerciële maar niettemin fraaie werk. Ze presenteert zich dat jaar eveneens met een ‘Madonna-kopje’, mogelijk een eerdere versie van de hierbij afgebeelde ‘Maria’ uit 1944 uit de collectie van de Frans & Kapma Foundation. ‘Meteen als we dit olieverf zien denken we, vanwege techniek en compositie, aan Henri van de Velde’, lees ik op hun website. Het heeft er alle schijn van dat Epi door haar Italiaanse reizen evenzeer onder de indruk van de klassieke schilderkunst is geraakt als haar ex-man. Anders dan Hein heeft ze daaruit echter, bij mijn weten, geen fatale partijpolitieke conclusies getrokken.

*‘Maria’, 1944, Olieverf op paneel 45 x 37 cm.
Gesigneerd: ‘epi van de velde- van brussel ‘44’.*

Kerklaan 7 Blaricum

In de loop van 1939 is Hein dus uit de enorme boerderij aan de Kerklaan vertrokken. Epi, die zich blijkens de signatuur onder haar werk nog gewoon Van de Velde-van Brussel noemt, blijft in het misschien ook wel speciaal voor haar bedoelde

Links: Foto -met dank aan Frans van Lier- van ‘Onder’ t Hilder’ aan de Kerklaan, tentoonstellingsruimte van Epi van Brussel. Boven de haard de ‘Landman, edelman, priester en schilder’. Boven: uitsnede uit de linker foto.

pand wonen. Op de muur boven de open haard in de tot huiskamer verbouwde deel, zo schrijft Joep Vos in zijn artikel 'Kerklaan 7' in DEELgenoot 69, brengt ze 'een prachtige fresco' aan met daaronder in sierlijke letters de tekst: 'Landman, edelman, priester en schilder leefden sinds 1860 onder 't hilder'. Mocht het inderdaad om een fresco gaan, dan was de techniek weliswaar klassiek maar gold dat minder voor de voorstelling.

Kerklaan 7 is heel veel jaren geleden gesplitst. Het deel waar de tentoonstellingsruimte zat is tegenwoordig Stachouwerweg 2 en wordt al zo'n 25 jaar bewoond door mevr. Tooske Hoogenkamp van der Horst. Als bij de diverse verbouwingen de schildering is gerespecteerd, dan is die in ieder geval niet meer zichtbaar. Of ze nog verborgen zit achter een ombouw blijft het geheim van voorheen Kerklaan 7. Terug naar Epi van Brussel nu. Voor een mens alleen is de verbouwde boerderij wel heel erg ruim. Plaats genoeg om, net als vele andere Blaricummies, zomer-gasten te huisvesten. In 1941 zijn dat het echtpaar Feltkamp-Scager (zij violiste, hij fluitist) en hun gasten Felix de Nobel (pianist) en zangeres Dora Schrama. Het in die tijd beroemde viertal biedt in augustus, als de zomer ten einde loopt, hun Gooise muziekvrienden een afscheidsconcert aan op de vroegere deel. Epi heeft die met kaarsen en lampions 'omgetooverd in een concertzaal van bijzondere charme', aldus De BEL van 29-8-1941. Het is de eerste culturele activiteit die ze aan de Kerklaan organiseert.

Kort na het vertrek van het muzikale gezelschap meldt zich een nieuwe, eveneens artistieke huurder voor een gedeelte van de boerderij: Eppo Doeve, die er zeven jaar zal blijven wonen en werken. Zomer 1942 is een expositie van zijn werk de volgende bij/door Epi georganiseerde activiteit. 'Onder 't Hilder' (Hilder: zoldering van losse planken boven een stal) noemt zij de expositieruimte waar vanaf dan de ene na de andere kunstenaar zijn al dan niet vermeende kunnen mag tonen¹³: de Larense kunstschilder G.V.A. (Gerard) Röling die later professor werd aan de Amsterdamse Academie, Jan Zondag, Hendrik Verburg, Han Hulsbergen en vele anderen. Alsof het geen oorlog is, alsof niet, in april 1943, haar zwager Carel door de Duitsers is opgepakt en weggevoerd; de zwager met wie Epi een sterke band had: 'Ze noemden elkaar neef en nicht omdat zij Van Brussel heette en hij Van Lier (Brussel en Lier, allebei Belgische plaatsen en in die zin 'familie')'¹⁴.

13 'mag tonen', ook in de zin van: toegestaan door de bezetter. Uit het feit dat deze tentoonstellingen gehouden konden worden mag je concluderen dat zowel Epi als de exposerende kunstenaars waren aangemeld bij de Kultuurkamer.

14 Uit een email d.d. 7-12-2019 van Bas van Lier.

‘Van de kunst kun je niet eten’, zei de vader van schrijver Jan Wolkers al. En aan eten komen was in die periode natuurlijk een zorg (een ‘issue’ of ‘een dingetje’, zouden we tegenwoordig zeggen). Jan Vos -Jan Hoed- zat sinds 1942 als boerenknecht ondergedoken bij Epi’s buurman Kees Rigter en leerde haar zo kennen. Ze raakten kennelijk bevriend want in 1943, bij het huwelijk van Vos met Jopie

Epi van de Velde-van Brussel: 'Madonna' (1943), Bloemstilleven (1945), Ganzen (1948) en een naaktportret dat op de achterzijde van 'Ganzen' staat.

Met dank aan Joep Vos, zoon van Jan en Jopie Vos-de Jong.

de Jong, schonk Epi het paar 'Madonna', een olieverfschilderij dat voorafging aan en sterke gelijkenis vertoont met de ook in dit artikel afgebeelde 'Maria' uit 1944. Via Vos kwam ze in de moeilijke oorlogsjaren aan voedsel. Als dank daarvoor kreeg hij in 1945 een bloemstillevens. En in 1948 ten slotte, na het overlijden van het 4-jarige dochtertje van Vos en zijn vrouw, maakte Epi nog 'Ganzen' voor hen, met een naaktportret op de achterkant.

Na de oorlog

In november 1946 loopt er een groepstentoonstelling van vijf vrouwen onder wie Epi zelf, Freddie Langelier (echtgenote van illustrator (Flipje!) Eelco ten Harsen van der Beek en moeder van dichteres Fritzi ('Geachte Muizenpoot') die net als Epi enige tijd op Achterom 13 had gewoond), en Tonny Rölöng-Grolle (echtgenote van G.V.A. Rölöng en moeder van kunstenares Marthe; ook de Rölöngs woonden op dat bekende stukje Larense Torenlaan (nr. 45) waar Epi hun bijna buurvrouw was geweest; zowel van Tonny als van Gerard Rölöng zat werk in de collectie van Anna en William Singer).

Na een korte pauze van anderhalf jaar wordt, Pasen 1948, 'Kunstcentrum 'Onder 't Hilder' heropend. Er volgen exposities van de Larense weverij 'De Knipscheer', van bloemschilderijen van -wederom- Han Hulsbergen, gecombineerd met werk van Epi zelf ('in prachtige bezonken kleuren gehouden'). Ook wordt, ter gelegenheid van het regeringsjubileum van Wilhelmina, het 'kroningsschilderij' van de Duitse hofschilder Langenberg uit 1898 tentoongesteld. En terwijl een paar honderd meter verderop, aan de Binnenweg, burgemeester Van Ogtrop in Kunstzaal Van Lier van Epi's voormalig schoonzusje Elisabeth onder grote belangstelling een tentoonstelling van Jan Sluijters opent, gaat in november 1948 de volgens mij laatste expositie bij 'Onder 't Hilder' van start met werk van de beeldhouwer, tekenaar en latere decorontwerper Peter Zwart.

Weg uit Nederland

Epi moet het er tussen 1942 en 1948 best druk mee hebben gehad, met haar werk als kunstenares en het organiseren van tentoonstellingen. Zouden zij en Elisabeth van Lier-van de Velde, gewezen schoonzussen, over tentoonstellingen hebben overlegd, zouden ze ooit een verregaande samenwerking of zelfs een samengaan hebben overwogen? Als dat zo is dan is daarvan helaas niets gekomen.

In mei 1950 laat Epi Blaricum achter zich om in het buitenland te gaan wonen. Eerst in München van waar ze naar Tirolo (in de Italiaanse provincie Zuid-

*Epi van de Velde-
van Brussel.*

*Portret van
Elisabeth van Lier-
van de Velde met
(onafscheidelijke)
hond.*

*Het schilderij doet
mij sterk denken
aan 'Elisabeth en
de muzen' van
Hein van de Velde
van Museum Arnhem
(zie DEELgenoot 87
of internet).*

*Collectie mevr. Joka van
Lier, Hilversum.*

Tirol) reist. Daar zou ze een oude toren met rondom een mooie tuin hebben bewoond.¹⁵ Als de verhuurder overlijdt wordt de toren afgebroken en verkast Epi naar het in de buurt gelegen Merano waar ze zich, anders dan in Tirol¹⁶, wél officieel inschrijft. Om precies te zijn op 24 juli 1962. Ze woont er aan de Winkelweg/Via Winkel 34 en sluit er naar verluidt vriendschap met zigeunerfamilies uit de buurt. Veel meer is over haar wederwaardigheden daar niet bekend. Ze woont en -neem ik aan- werkt in het toeristenstadje en het kan haast niet anders of ze heeft er behoorlijk wat nieuw werk gemaakt. Toch, nergens heb ik ook maar iets kunnen vinden over eventuele exposities na haar vertrek uit Nederland. Hier niet en in Italië niet.

¹⁵ Ontleend aan: <https://www.frans-kapma-foundation.com/> Galerij Epi van de Velde-van Brussel (1890-1973)

¹⁶ In de archieven van de burgerlijke stand (Meldeamt) van Tirol komt Epi niet voor. De 'beauftragte Beambte' mailt (12-2-2020): "nach erfolgter Suche im Meldeamtsarchiv unserer Gemeinde muss ich Ihnen leider mitteilen, dass dort weder der Familienname "van Brussel" noch "van de Velde" aufscheint. Es könnte sein, dass Frau Ereminia van Brussel während ihres Aufenthaltes in Tirol (BZ) nicht im Meldeamt eingetragen war. Auch fällt mir jetzt nicht ein wo sich der Turm befunden haben könnte der dann abgerissen wurde".

Niet, zoals alom wordt vermeld, in 1973 maar op 9 december 1970 'um acht-zehn Uhr und zwanzig Minuten'-zo laat de 'Beauftragte Meldebeamtin' van de 'Gemeinde Meran' desgevraagd weten- komt Eremina van Brussel in Merano te overlijden. Wat vergeten. Geen krant die er melding van maakt. En terwijl van Hein van de Velde in een enkel museum (Museum Arnhem bijvoorbeeld) nog wel wat werk te vinden is -al wordt het niet altijd getoond- heeft geen van onze vele musea bij mijn weten iets van Epi in de collectie. En moet zij het, anders dan hij, zonder Wikipediapagina stellen. In toonaangevende kunstboeken zoals de Scheen lexicon is ze overigens wel opgenomen en op veilingen wordt met enige regelmaat werk van haar hand verkocht. Maar de waardering ervoor houdt over het algemeen niet over. Niettemin: wat zou ik graag eens een retrospectief zien van het werk van dit vooral in hun Gooise periode hogelijk gewaardeerde en gerespecteerde kunstenaarsechtpaar. In het Singer bijvoorbeeld (maar dat heeft in de collectie geen Van Brussel en van Van de Velde alleen een kleine ets: 'De Overwinnaar; met alle waardering voor Singer: in Laren/ Blaricum ontbreekt een echt streekmuseum waar werk van de wat mindere goden uit de bloeiperiode van beide dorpen een plek kan vinden). Mede vanwege Heins geschade reputatie echter en gezien de geringe museale belangstelling voor het werk van Epi is daar weinig kans op. Helaas.

Ron van den Berg, januari 2020

Bronnen

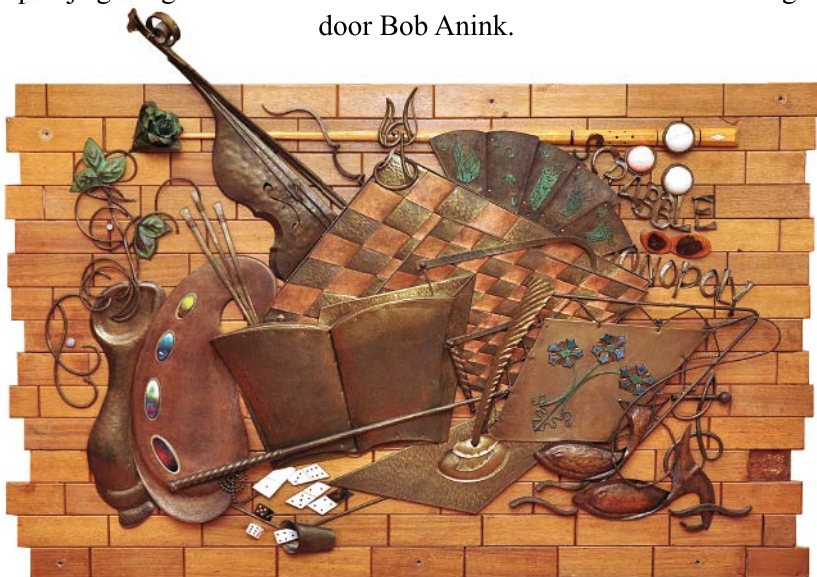
- Delpher
- Digitale krantenarchief – Blaricum, Eemnes & Laren
- Familie Van Lier, Amsterdam-Duivendrecht-Hilversum
- Galerij Epi van de Velde-van Brussel (1890-1973) <https://www.frans-kapma-foundation.com>
- RKD -Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis in Den Haag
- Singer Laren (Anne van Lienden)
- Helen Schretlen Loving art. The William & Anna Singer Collection. Singer Laren, Waanders Zwolle 2006.
- Joep Vos Kerklaan 7 Deelgenoot 69, zomer 2012
- Claartje Wesselink. On "The New Man" In: The Rijksmuseum Bulletin, Vol. 60 No 2 (2012)
- C.C. Wesselink Kunstenaars van de Kultuurkamer. Geschiedenis en herinnering. Uitgeverij Bert Bakker 2014

De pasfoto's van Epi van Brussel, Henri van de Velde en Lou Loeber bij dit artikel zijn afkomstig van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek in Hilversum (SAGV).

Nieuwe aanwinsten

De Coronaperikelen hebben mede door de voorlopige sluiting van ons onderkomen een grote invloed op het verkrijgen van schenkingen. De lijst is aanzienlijk korter dan gewoonlijk.

Op 25 februari echter ontvingen we van mevr. Gemma Anink-Bakker een zeer bijzondere schenking: een gesmeed wandtableau van 100 x 160 cm dat gehangen heeft in de recreatiezaal van verzorgingstehuis 'De Wingerd'. Het heeft een mooi plekje gekregen aan de wand van ons onderkomen. Het tableau is gemaakt door Bob Anink.

642

Bob Anink (*16-12-1913 – †7-6-1996) was edelsmid en had zijn werkplaats in zijn woning aan de Zwaluwenweg nr. 3 in Blaricum. Zijn specialisatie was het vervaardigen van kerkelijke zaken zoals kelken, monstransen e.d. Ook maakte hij voor de gemeente Blaricum de bronzen erepenningen die bij hoge uitzondering uitgereikt werden aan plaatsgenoten die zich bijzonder verdienstelijk gemaakt hebben voor Blaricum. Gemma Anink-Bakker schonk ons er drie met de bijbehorende rubberen mal. Onderstaand een lijst van burgers die ooit een erepenning ontvingen.

J.H. van den Borgh (1959)
Dhr. J.A.B. van Ruijven (1963)
Dhr. J. van Campen (1966)
Dhr. K. Loeber (1969)
Dhr. P. Comello (1970)
Dhr. M. Tydeman (1972)
Mevr. H.A. Matthes-Funke (1975)

Dhr. H. Lanphen (1978)
Mevr. M.M. Nieuwenhuizen-de Jong (1987)
Dhr. J. Rigter Lzn. (1989)
Mevr. Scholten-Pleging (1991)
Mevr. A. Lecoultre-Foest (1992)
Mevr. A.J.G. Lindeman (1995)

638 – Dhr. K. Vos

Kas/inkoopboeken

Fa. manufacturenhandel J. Vos.

638

639 – Mevr. N. Mol-Ploeger

Aquareel Geert Koenders.

640 – Dhr. C. Vos

Houtboor met diverse boren afkomstig van wagenmakerij B. van Meerwijk.

640

641 – Dhr. P. Suidman

Diverse foto's Middenweg 8.

642 – Mevr. G. Anink-Bakker

3 bronzen penningen met originele rubberen mal, door Bob Anink gesmede wanddecoratie (100-160 cm); heeft destijds gehangen in verzorgingstehuis 'De Wingerd'.

643

643 – Dhr. R. de Vries

Beker motorcross 30-4-1971,
2 rozenkransen, armband,
zilveren kruisje, halsketting.

643

644

644 – Mevr. Wisseling-van Keulen

Sierdeken.

645 – Mevr. M. Borssen

2 foto's.

646

646 – Fam. De Gooijer

Diverse boeken, melklables, schooltekenboeken, diverse documenten, communieplaten, bakblik, bonbonzakje Boheemen.

646

647 – N.N.

3 Ansichtkaarten.

Herinneringen aan de voormalige boerderij Middenweg 8, hoek Verbindingsweg, families: Raven

Aan de Middenweg/hoek Verbindingsweg, waar thans kleine bejaardenwoningen staan -met op de voorgrond een beeldhouwwerk- stond tot midden 1960 een van Blaricums markantste en tot dan wellicht ook oudste boerenwoning. Waarschijnlijk in het bijzonder als schildersobject. Talloze malen geschilderd, zowel door bekende Gooise schilders als door vele vrijetijds schilders, of gefotografeerd voor ansichtkaarten: in winter en voorjaar, als zomerdecor of getekend voor etsafdrukken.

De ligging van het huis was precies tegengesteld aan de later in de 19e eeuw gebouwde boerenwoningen, namelijk met het woongedeelte op het noorden. Ook lag de boerderij in een soort dal, daarmee beschutting biedend tegen sneeuwstorm en kou vanuit de toen nog open vlakten rondom.

Tezamen met bouwtechnische aspecten zijn deze wetenswaardigheden aanwijzingen om aan te nemen dat het huis en de stallen een paar honderd jaar oud

Voorgevel van de boerderij van de familie Raven aan de Middenweg 8, vlak voor de sloop in 1954. De laatste bewoners waren Henk Raven (Henk v. Lossie) en zijn echtgenote Rie.

moeten zijn geweest, minstens uit de 18e eeuw. Voor eenieder die de historie van Blaricum ter harte gaat, zou het interessant zijn meer te weten van de oorsprong en geschiedenis van deze boerderij en zijn bewoners. Mijn bijdrage echter kan voor het grootste deel niet anders zijn dan een persoonlijk verslag van herinneringen, opgedaan gedurende menige jeugdvakantie op deze boerderij, toen bewoond door mijn oom en tante: Hendrik Raven en Rie Raven-Spierings. Maar dan wel: opgedaan gedurende de laatste 15 -kommervolle- jaren voor bewoners en de boerderij.

Personen

Mijn naam: *Peter Suidman*; woonde van kindsbeen af (1945) met mijn ouders, broer en zussen in Heemstede. Een zus van mijn moeder -Rie Spierings- woonde sedert 1939 op de boerderij aan de Middenweg bij de toen 46-jarige Hendrik Raven, een van de twee broers die tot dan toe als laatsten uit hun gezin op de boerderij woonden.

In dit gezin Raven (Raven-Puijk, zie verder: Hendrik Raven, etc.) werden 5 kinderen geboren. Te weten: Meeuwis, Maria, Hendrik en 2 kinderen welke jong moeten zijn overleden. Meeuwis was inmiddels gaan wonen bij Geertje Vos (de in 1980 overleden zus van de alom bekende broers: Willem, Geurt en Jaap Vos van de brandstoffenhandel) en trouwde in 1943 met haar. De boerderij aan de overkant is thans nog steeds Middenweg 17. Maria trouwde met Willem Klaver.

Rie Raven-Spierings (*06-12-1897 - †24-02-1960), afkomstig uit een eenvoudige Haarlemse familie, was werkzaam in een confectie-atelier en had later enkele jaren een eigen winkel voor babykleding. Vervolgens verliet zij -min of meer gedwongen door de oorlogsomstandigheden- haar winkel in Haarlem om als huishoudster bij Hendrik op de boerderij in Blaricum in te trekken. Een en ander n.a.v. een door Hendrik geplaatste advertentie.

Feest op de deel van Middenweg 8 ter gelegenheid van het huwelijk van Hendrik Raven met Rie Spierings op 4-11-1943. 4e en 5e van links bruidegom en bruid en verder familieleden van de bruid.

*Hendrik Raven (*15-06-1893 - †06-11-1958), zoon van Lambertus Raven en Hendrika Puijk. Deze Lambertus werd ook wel ‘Lammert Lossie’ en Hendrika Puijk ‘Ouwe Zus’ genoemd. Hendrik vervolgens werd wel aangeduid met ‘Hendrik van Lammert Lossie’, ‘Henk Lossie’ of Henk ‘bij de jagers’.*

Hendrik en Rie trouwden op 3 november 1943 nadat broer Meeuwis (Meep!) en Geert(je) Vos hen in september 1943 voorgingen. Het huwelijk van Hendrik en Rie bleef overigens kinderloos; beiden zijn begraven op de begraafplaats bij de Vituskerk, op de voorgrond van de kapel.

Hendrik Raven op de Meent (Elly op melkbrik) ca. 1941.

Aankomst bij de RK Vituskerk op 4-11-1943 van het bruidspaar Hendrik Raven en Rie Spierings. Rechts het nog onbebouwde terrein waar vele jaren later het verzorgingshuis de Wingerd verrees.

Boerderij, ervaringen, vee, enz.

Vanaf omstreeks 1950 verbleef ik herhaaldelijk op de boerderij aan de Middenweg, afwisselend met mijn broer en zussen bij wie ‘Blaricum’ ook favoriet was. In ons gezin voelden wij ons zeer nauw verbonden met het leven op deze boerderij en omgekeerd. Het vee werd vrijwel steeds naar onze gezinsleden vernoemd, hetgeen zeker bijdroeg tot het ontstaan van die speciale band.

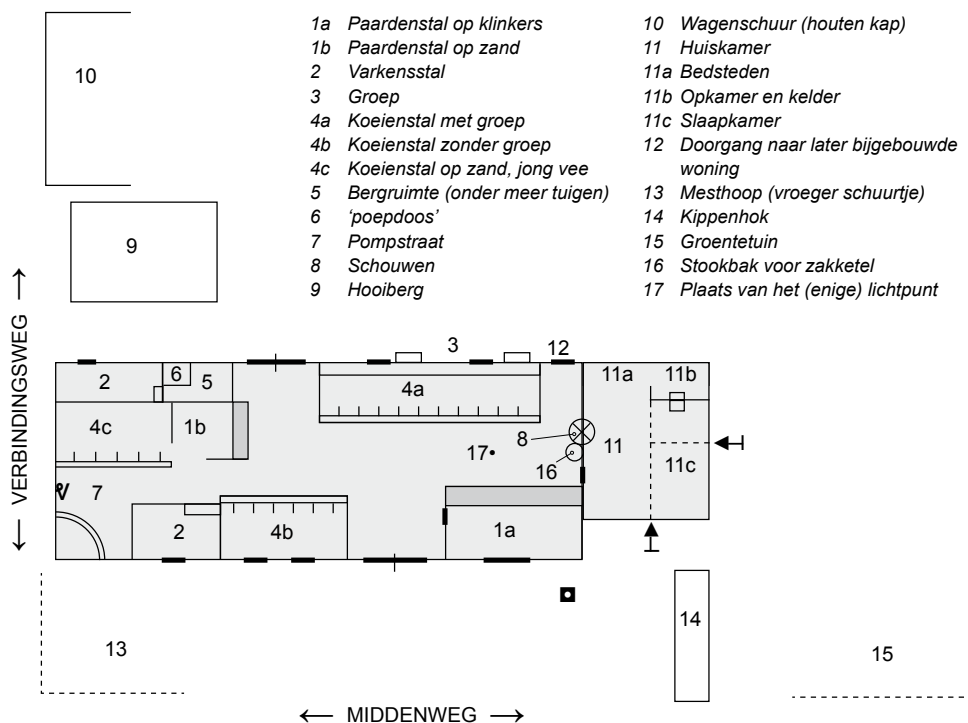
Ik kon toen niet vermoeden hoe sterk de ervaringen uit die jaren mede van invloed zouden worden op mijn later ontwikkelde interesses en hobby's. Hoe het zou leiden tot een grote voorliefde voor koeien en paarden, belangstelling in rijtuigen, (oude) boerderijen en het leven daarin en omheen. En, ... hoe indrukken en belevenissen vrijwel onuitwisbaar zouden blijken.

DE BOERDERIJ

Wat ik van de historie van de boerderij weet is -zoals gezegd- eigenlijk niet veel. In ieder geval wél: nauwkeurige herinneringen aan indeling, inrichting en hoe alles zich er afspeelde.

De boerderij moet tot ver in het verleden vooral als 'handelsstal' hebben dienst gedaan, voor voornamelijk paarden, getuige de overlevering. Hoewel velen onder de hierin geïnteresseerden zich wel een voorstelling zullen kunnen maken van de indeling en de gang van zaken rondom het huishouden, onderstaand toch van mijn kant enige informatie.

Er waren 2 grote paardenstallen. Voor koeien ongeveer 15 plaatsen en 2 grote varkenshokken. De watervoorziening bestond uit een pomp, ver verwijderd van

Gestyleerde plattegrond van boerderij en erf.

De maten zijn reconstructief, nauwkeurig ingeschat, schaal $\pm 1:225$.

■ Bij benadering de positie van de plaats waar thans het beeldje staat.

► De later aangebrachte wanden in de woonruimte.

■ Deuren of mestluiken.

het woongedeelte, bij de wasplaats (pompstraat). Op die plaats is in 1953 een leidingwateraansluiting aangelegd. Tezamen met de gasaansluiting in de woonkamer/keuken was dat het enige comfort. Een toilet was er -dus- ook niet, maar een 'poepdoos' zoals wij dat noemden, achter op de deel.

Het woongedeelte bestond oorspronkelijk uit één groot woonverblijf, waarin 2 bedsteden, een opkamer en een kelder. Bij het huwelijk van Hendrik en Rie kwam hierin een wijziging: er werd door plaatsing van enkele wandjes een aparte slaapkamer en voorraad-/bergkast ingericht. Twee stookplaatsen -een met betegelde schouw in de huiskamer en een op de deel- sloten aan op de centrale schoorsteen in het midden tussen woonverblijf en deel.

Gasten op de trouwdag van Hendrik Raven en Rie Spierings op 4 november 1943. Piet Blom (van de Kerklaan) houdt het paard vast.

In het begin van de 40-er jaren waren de stallen goed bezet. Het werk was er zeer arbeidsintensief, dat hoeft niemand van mij te vernemen natuurlijk, ik vermeld het toch maar omdat wij er destijds al een beetje van opkeken. Het handmelken, terwijl de machine al zijn intrede deed, spreekt

voor zich maar er was ook geen leidingwater bij de koe en ik herinner mij hoe ik dát in andere stallen in die tijd modern begon te vinden. Hendrik moest dus op gezette tijden naar iedere koe van achter uit de deel een emmer water brengen! De stalverlichting was ook noemenswaardig. Op de deel brandde één lamp van 100 watt! Ik meen mij van die tijd te herinneren dat het 'gewoon' voldoende licht gaf, maar als ik mij dat nu eens probeer voor te stellen... Bij de koeien werd met een grote petroleumlamp gewerkt.

Onder andere door ziekte onder het vee liep de veestapel vanaf omstreeks 1950 snel terug. Goede veeverzekering was -meer om economische motieven dacht ik- niet gesloten en elke slacht betekende een grote strop. Geld voor veevervanging was er dus ook onvoldoende. Uit door Hendrik en mij bewaarde melkbriefjes van

het jaar 1955 onder andere, valt bijvoorbeeld op te maken dat over de periode 20 februari tot en met 11 juni een bedrag van f 500,-- werd uitgekeerd. Dit mag als gemiddelde worden opgevat voor die tijd. In de kwaliteitsklasse, gebaseerd op vetgehalte van de melk zelf en conditie van het vee en stallen(?), scoorde Hendrik niet hoog. De inkomsten waren dan ook -vooral op het laatst- gericht op het puur menselijke bestaan van Hendrik en Rie zelf. Eigen vlees, groente, melk, net voldoende om van te leven.

Geen diepvriezer om het in te bewaren en soms -weet ik- was er helemaal niets meer dan wat in de tuin boven de grond stond. Verder werd aan vaste klanten melk verkocht, allerlei vracht gereden en gedurende een aantal jaren voor een andere boer gewerkt.

Voor het werk had Hendrik, evenals zijn dorpsgenoten, zijn paard. De zwarte Fries

Hendrik Raven met de zwarte Fries Boukje.

(Boukje) moet een groot aantal jaren in het dorp een bekende verschijning zijn geweest, waaraan ook ik duidelijke herinneringen bewaar. Een aantal jaren -toen nog slechts 2 of 3 koeien restten- werkte Hendrik vooral in de zomermaanden samen met Lammert Majoor (Kerkpad 4), die toen ook maar één koe had.

Om de week reed *dán* Hendrik; *dán* Lammert met ieders paard en Hendriks melkbrik (de hittekar) via het bekende Fransepad naar de Meent om te melken.

Even ter zijde en om aan te sluiten aan wat ik in het begin opmerkte over herinneringen, een kleine anekdotische uitstap over de boerderij en die ene koe van Lammert Majoor. Vrijwel volledig zwart en met een enorme knobbel aan een van haar achterpoten, geboren en opgegroeid bij Lammert; ik zou haar nog uit duizenden herkennen denk ik. Om een of andere reden begreep ik de vrouw van Lammert toen ik vernam dat zij het er niet mee eens was geweest dat deze koe op een goede dag door Lammert verkocht bleek. ... Inderdaad ... de koe met de knobbel kwam weer terug op de stal aan het Kerkpad. Toen dit huis te koop kwam, ben ik er met de makelaar gaan kijken. Om te kopen misschien -je kon nooit weten- maar zéker ook met de bedoeling van mij om

nog één keer, vóór de grote verbouwing en door wie dan ook bedacht, door de oude inrichting te lopen, over de lemen deel, de stal te zien of een mestluik te openen, wat ik als kleine jongen vanzelfsprekend niet mocht. Het betekende een paar uur heimelijk herinneringen ophalen uit de tijd dat de boerderij aan de Middenweg er ook nog stond, terwijl de makelaar moet hebben voorgerekend hoe gemakkelijk en snel het ‘oude spul’ kon worden omgebouwd.

Het boerenleven

Mijn bezigheden op de boerderij waren weliswaar niet anders dan welke andere kinderen zouden hebben waarschijnlijk, maar toch: ‘boer’ spelen werd een passie van mij. Urenlang op de bok van een wagen zitten (met een pak brood ‘mee’), tussen het lamoen staan, wagens heen en terug duwen. In de zomer stallen en geut aanvegen, om het huis gras tussen de keien uitsteken, gereedschap heen en terug slepen. Of ik lapte de raampjes van de stallen steeds weer, dat was overigens dankbaar werk’. Ik had het er druk.

HENDRIK EN RIE

Hendrik en Rie waren, naar ik meen te mogen zeggen: eenvoudig levende mensen, die zeer op elkaar gesteld waren. Zij berustten in hun leven, hoe weinig dat hen ook bood. Wat dat laatste betreft, misschien wel vergelijkbaar met tijdgenoten uit het dorp, die in dezelfde omstandigheden verkeerden.

Hendrik was een doorgaans optimistisch gestemde man die graag grappen maakte, veel contact had met dorpsgenoten, maar óók: iemand die (graag?) van zich wilde doen spreken. Hetzij vanwege de kwaliteit van zijn paarden, hetzij door zijn wijze van optreden. Rie daarentegen, hoewel op zichzelf zeer gastvrij, vriendelijk -uiterst zorgzaam- gedroeg zich nogal teruggetrokken. Geremd wellicht door een vrijwel voortdurende matige gezondheidstoestand.

Mijn moeder reisde herhaaldelijk naar Blaricum om wat bij te praten of steun te bieden, in allerlei vorm. In latere jaren ook om ons deel van het varken op te halen, als het - in de vakanties door ons vertroetelde dier dat wij eigenlijk nooit wakker mochten maken - naar ‘Japie de slager’ was geweest (Jaap Raven, later slagerij Huyg, vervolgens pizzeria en thans woonhuis).

Het moet eind 1957 geweest zijn toen Hendrik ernstig ziek werd, een kankervorm waar weinig tegen te doen bleek. Intussen verzorgde Lammert Majoor voor Hendrik de enig overgebleven koe en het paard, welke laatste vanwege de tragische en uitzichtloze situatie op een gelegen moment al verkocht werd. De laatste

maanden verbleef Hendrik op zijn ziekbed in huis tot hij in november 1958, kort na zijn 65e verjaardag overleed. Rie deed wat zij kon, vaak bijgestaan door mijn moeder die herhaaldelijk overkwam. Rie kon de begrafenis, hoe dichtbij ook, helaas niet meemaken en moest zelf vanaf haar bed in huis van Hendrik afscheid nemen, waarna bevriende Blaricummers hem naar de Vituskerk droegen.

DE BOERDERIJ VERLATEN

Gedurende de dagen die volgden werden voorbereidingen getroffen om Rie, inmiddels zelf verzwakt, verzorging te geven. Er werd besloten dat zij naar Heemstede zou gaan en daar bracht ze nog 1 jaar en 3 maanden bij ons in het gezin door. Ik herinner mij hoe ik mij als 13 jarige teleurgesteld voelde, toen bij het verlaten van het huis aan de Middenweg waar ik niet bij was, geen -in mijn ogen- boerderij gereedschappen als tastbare herinneringen bleken te zijn meegenomen. Zoals: handgereedschap, een karnton, oude tuigen, een rijtuig of een melkbus misschien, mijzelf toen niet realiserend hoe zich e.e.a. afspeelde. Mijn ouders waren er niet op voorbereid en het lag waarschijnlijk ook niet voor de hand om deze bezittingen van Hendrik mee te nemen naar Heemstede. Wel hadden Rie en de familie aan een kennis uit de omgeving gevraagd om, vóór het verlaten van het huis en voordat alle doorgangen zouden worden dichtgespijkerd, te proberen de prachtige tegelvoorstelling gaaf uit de schouw te halen.

De eerste geluiden over sloop waren namelijk al gehoord. Dit is hen toen ook gelukt en wij mogen allen tevreden zijn dat die honderden jaren oude tegels -voorstellende een melkende boer in een Goois decor- bewaard zijn gebleven en steeds met grote zorg behandeld zijn geweest. Het is het enige nog tastbare deel van deze Blaricumse boerenwoning dat door zijn tekening de unieke 'signatuur' draagt van dit huis en tezamen met foto's bewaard is gebleven. Wat had ik er graag bij willen zijn toen de boerderij werd leeggehaald om die vreemde mensen, opkopers met spotprijzen wellicht die de eens door mij vereerde spullen moeten hebben ingeladen, van de deur te houden. Een jongensidee, het was achter de rug.

Schouwtegels uit de boerderij Middenweg 8, gered van de sloop.

In februari 1960 stierf ten slotte Rie Spierings. Bij de begrafenis in Blaricum passeerde de stoet het huis en stond er even voor stil. Inmiddels was het hecht omgeven met een omheining van prikkeldraad. Hoewel het daarmee zijn vredige en schilderachtige uiterlijk had verloren, droeg het toch ook kenmerken van iets kostbaars, dat bescherming eiste. De beslissing tot sloop was nog niet gevallen en door middel van artikelen in de Gooi- en Eemlander werd de aandacht op de sloopplannen gevestigd. Het is bekend hoe Blaricumsers serieus moeite hebben gedaan om het huis te kopen en het als boerenbedrijf in stand te houden.

Later, toen de sloop een feit werd, beseften wij machteloos dat een heel bijzondere woning, ongetwijfeld met een unieke geschiedenis, inderdaad zou worden afgebroken en drong het door hoe mensen zich hadden vergist in hun plannen of anderen niet hadden ingegrepen, resp. niet konden ingrijpen. Wij maakten foto's van de lege plaats, terwijl de aangrenzende woning er - bewoond - nog stond.

Tot slot

In latere jaren begon ik mij te ontfermen over documenten en foto's van onze familie in Blaricum. Onder meer die welke door Hendrik waren bewaard, o.a. van zijn moeder, broer Meeuwis, militaire dienst en andere documenten.

Onlangs is dat alles overgedragen aan de Historische Kring Blaricum. In het vertrouwen dat het veilig beheerd zal worden, maar ook en vooral: dat het voor alle inwoners van Blaricum nu ter inzage zal zijn en weer betekenis kan krijgen.

Wel, tot zover dit persoonlijk verslag. Wat mijzelf betreft is het misschien aardig nog iets te zeggen over hetgeen ik in de aanvang heb vermeld, namelijk: dat de herinneringen uit die tijd mij steeds weer naar Blaricum trokken.

Ik verdenk ze er zelfs van de 'aanstichters' te zijn geweest van een onstuitbare interesse in rijtuigen en voorliefde voor paarden. Het werd een door mij herhaaldelijk opgepakte hobby: het 'op de bok zitten' blijft trekken.

Hoewel ik contact heb gehouden met enkele inwoners van Blaricum uit de nabije omgeving van 'onze' boerderij en zodoende door de jaren heen nog wat meer te weten ben gekomen over een en ander, doe ik tot slot nog een beroep op hen die dit verhaal lezen en Hendrik en Rie Raven-Spierings ook hebben gekend. Zij herkennen wellicht mijn verhaal, bezitten misschien foto's of zijn betrokken geweest bij de ontruiming van de boerderij. Zij kunnen contact met mij opnemen via de HKB. Vooral ben ik benieuwd of iemand misschien een foto of meer van de inrichting in zijn of haar bezit heeft.

Met een vriendelijke groet aan Blaricum, mede namens de familie Suidman, die de fijnste herinneringen bewaart aan het oude 'dorp' en haar bewoners.

Peter A. M. Suidman, Usquert

Dit artikel is eerder gepubliceerd in HKB MEDEDELINGENBLAD 4 - maart 1986, voorloper van DEELgenoot.

Boerderijen op de Verbindingsweg

Ets door W.G.F. Oversteegen. Het meest rechtse boerderijtje was van Jaap en Gijpie ('de Rus') Raven en stond op de plaats waar later de brandweerkazerne stond. (Jaap Vos, de postbode, en zijn vrouw en na hem Ben Albers bewoonden tijdelijk een gedeelte van de boerderij). Waar nu het grasveld van de bejaardenwoningen is, stond een klein huisje genaamd 'Groot genoeg', dat hoorde bij de boerderij van Henk en Meeuwis Raven (Henk en Meet van Lossie). Nadat Meet met Geertje Vos trouwde woonde Henk er tot de afbraak in 1956. Aan het eind van de negentiende eeuw werd het bewoond door vijf mannen en één vrouw, n.l. vijf Lammert Ravens waaronder de "hoofdbaas" Lammert Lossie. Om de vijf Lammerts uit elkaar te houden bestonden de nodige bijnamen. Naast Lammert Lossie woonden er 'Boer van Lossie', 'Lammert Meeuwissen', 'Lammert Platoon' en Dolfie. Ten slotte de linker boerderij van Jaap de Leeuw die staat op de hoek met de Zwaluwenweg.

Ezels, melksters en melkers

Omstreeks 1870 was het de gewoonte dat de vrouwen of meisjes van de boerderijen de koeien gingen melken op de Meent.

In die tijd was de Meent één groot stuk weiland, zodat koeien, die voorheen aan een Huizer boer behoorden en door verkoop aan Laarder of Blaricummer erfgooi-ers werden overgedaan, altijd bij de Huizer schaar nabij de haven terug gevonden werden rond melktijd. Ook omdat de gemeenschappelijke weiden zo uitgestrekt

Melktijd op de Huizer meent.

waren, hadden de boeren te veel tijd nodig om te melken, zodat dit dus vrouwenwerk werd, evenals varkens en kippen voeren. De boer deed ander werk op de Eng. In de winter dorste de boer het koren. De vrouwen gingen met ezels, die in Amsterdam gehuurd werden bij stalhouderij Roding voor

10 gulden per jaar, gezamenlijk de koeien melken. Op doktersadvies werd in Amsterdam destijds veel ezelinnenmelk gebruikt. Daarom werden daar veel ezels, zodra ze geen melk meer gaven, door de stalhouder verhuurd in o.a. Blaricum. Bij Crelis van den Brink aan het Oosterend kon voor een ezel die een veulen kreeg een ruilezel worden gehaald. Het adres was een dependance van de Amsterdamse stalhouderij.

Van de Larense ezels is bekend dat deze een pauze hielden bij de kruising van Melkweg, Verbindingsweg en Eemnesserweg. Niet alle boeren hadden de tijd om te melken. In latere tijd kwamen er twee melkers uit Laren, die 's nachts om twee uur door Blaricum kwamen en zo'n 60 koeien melkten. Tegen zeven uur waren ze weer met de melk in Laren, waar zij deze in tonnen afleverden bij de diverse

Boerderij de Jong op de Langeweg met ezel.

boeren. De tonnen werden dan vóór de middag schoongemaakt en opgehaald om na het middageten weer naar de Meent te gaan. Ze waren dan 's avonds tegen half zeven weer in Laren. De prijs voor het melken bedroeg vijf cent per koe. De melk werd verkocht, gebruikt om de kalveren vet te mesten en om te karnen. Iedere woensdag was er in Hilversum botermarkt bij Jan de Jong op de Groest. Hij was eigenaar van een stalhouderij met zestig paarden, herbergier en marktmeester. Tegen de eeuwwisseling kwamen de hitten- en hondenkarren in gebruik. Het melken door vrouwen is geleidelijk aan overgenomen door de mannen. Daarna kwamen de melkmachines, Ook dat is thans verleden tijd.

Melken op de meent.

Dit artikel is in de jaren 80 van de vorige eeuw geschreven door J.C. Geervliet.

Lezing door Frans Ruijter

Blaricum (west) Toen en Nu

Cursusnr. CUL-785

Donderdag 5 november 2020

19.30 uur. Locatie: Dorpshuis 'Blaercom'

Meer informatie en inschrijven uitsluitend via www.volksuniversiteitthetgooi.nl

HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Eenvoudig zoeken op pc, tablet of mobiel

Met behulp van de zoekbalk kunt u gericht zoeken. Of klik op één van de fotopanelen waardoor u meteen in de desbetreffende categorie komt. Bij de geselecteerde foto wordt, behalve informatie, ook een plattegrond afgebeeld. Waar mogelijk kunt u door middel van een klik in het kaartje de huidige situatie in Street View bekijken.

Uw foto's zijn welkom!

Vanzelfsprekend zijn wij ook zeer geïnteresseerd in foto's en afbeeldingen die u in uw bezit heeft en waarvan u vindt dat deze een historische waarde hebben voor Blaricum. Gescande foto's/afbeeldingen kunt u, vergezeld van alle relevante informatie, opsturen via e-mail info@beeldbankblaricum.nl. U mag natuurlijk ook, op afspraak, langskomen op de Brinklaan 4A met originele afbeeldingen die wij voor u kunnen inscannen. Voordat tot plaatsing op BeeldBankBlaricum.nl wordt overgegaan, worden aangeleverde foto's beoordeeld op relevantie en kwaliteit.

Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend en er wordt
DAGELIJKS voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, tel. 035-5314300, www.ouwetak.com

*‘Uw kruidenier
om de hoek’*

*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

